

Socialt nätverksarbete

Alliansbildning,
makt och retorik

Torbjörn Forkby

Innehåll

SAMMANFATTNING	7
INLEDNING.....	9
SOCIALT NÄTVERKSARBETE INOM UNG OCH TRYGG.....	10
STUDIENS SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	10
NÄTVERKSMETODENS BAKGRUND OCH FORMER.....	13
EMPOWERMENT ELLER DOLD MAKTUTÖVNING?	17
NÄTVERKSSPIRALEN	20
NÄTVERKSARBETE I PRAKTIKEN.....	23
KONSTRUKTIONEN AV POSITIV UTGÅNGSPUNKT	23
PROBLEMEN SYNAS	27
HOPPET RYCKS UN DAN OCH ÅTERTAS	32
VARDAGEN PUSSLAS SAMMAN	34
VÄLSIGNELSEN	35
SAMMANFATTANDE KOMMENTARER.....	36
NÄTVERKSMETODEN – FRÅN DELTAGARNAS PERSPEKTIV	39
SITUATIONEN INNAN NÄTVERKSMÖTET	39
NÄTVERKSMÖTET	40
PLANERINGEN	42
UPPFÖLJNINGEN	43
SITUATIONEN EFTER MÖTET	44
SAMMANFATTANDE KOMMENTARER.....	45
DISKUSSION	47
MÖTESFORMENS KRAFT	47
BEHOVET AV HOPP OCH TRO	52
EN FÖRHANDLINGSORDNING	54
KONTINUERLIGT NÄTVERKSARBETE	54
METOD OCH MATERIAL.....	57
MATERIAL.....	58
REFERENSER.....	59

Sammanfattning

Ung och Trygg i Göteborg är en bred samverkan mellan polis, åklagare, berörda kommunala förvaltningar och kommunala bostadsföretag med målet att minska rekrytering till kriminella nätverk. Det handlar om att intensifiera det förebyggande arbetet men framför allt att utveckla arbetet kring ungdom i riskzon för att utveckla kriminalitet. Förbättrad samverkan är centralt i satsningen. Från starten 2004 koncentrerades arbetet till områdena Lärjedalen, Gunnared och Bergsjön i nordöstra Göteborg samt Biskopsgården på Hisingen. Men nu omfattas hela Göteborg.

FoU i Väst/GR genomför en utvärdering av Ung och Trygg i Göteborg under åren 2005 till 2007. Utvärderingen fokuseras på projektstyrning och implementering, utveckling av metoder samt arbetet med ungdomar i riskzon. En delrapport om samverkan under uppbyggnadsskedet är redan publicerad.

Metoden socialt nätverksarbete har fått stort stöd genom Ung och Trygg. Den förväntas leda till snabb mobilisering och samordnade insatser kring utsatta ungdomar. Nya nätverkslag har startats och ett befintligt lag har fått ökade resurser. I denna rapport analyseras metodiken i förhållande till dess retorik, hur de olika deltagarnas röster ges utrymme och hur deltagarna förhandlar med varandra under nätverksmöten. Syftet är bland annat att undersöka om socialt nätverksarbete är en bra metod för att skapa samverkan mellan olika aktörer. Såväl observationer, intervjuer och enkäter har använts.

Socialt nätverksarbete är inbäddat i en kraftfull retorik. Det framställs inte sällan som en ursprunglig, naturlig och demokratisk problemlösningsmetod. I analysen framkommer att mötesformen kan vara synnerligen kraftfull i att skapa allianser och väcka gruppdynamiska processer. Metoden kan ge upphov till hopp och idéer till lösningar, även när det ser mörkt ut. Samtidigt kräver metodens kraftfullhet också en stor *etisk vaksamhet* för att inte metoden ska bli till en form av dold maktutövning. Nätverksmöten kan innebära viktiga omställningspunkter. I dessa kan goda processer starta, men det behövs också stöd för att hålla sådana processer vid liv. Det skulle därför behövas ett lika kraftfullt *kontinuerligt nätverksarbete* för att goda processer inte ska rinna ut i sanden. Det är lätt att vara entusiastisk och vilja bidra under ett känslomässigt laddat möte. Det är svårare att hålla lågan vid liv över tid, särskilt om det blir svårare att skapa förändring när vardagen kommer än man kan se under ett nätverksmöte.

Inledning

Ung och Trygg i Göteborg är en bred satsning som syftar till att minska rekrytering till kriminella nätverk. Kommunala verksamheter särskilt från socialtjänst och skola, polis och åklagare och bostadsföretag ingår i samarbetet. Bakgrunden till Ung och Trygg är ett antal uppmärksammade uppgörelser mellan kriminella grupperingar i Göteborg under perioden 2000 till 2004. Det förekom skottlossningar vid en offentlig badplats, bomber hade placerats under bilar och restauranger i centrala Göteborg hade utsatts för skottlossning. I medierna framstod Göteborg som en osäker stad där kraftigt våld och organiserad kriminalitet hade blivit alltför påtagligt. Det fanns oro för att allmänheten skulle komma att skadas. En rapport från polisens underrättelseenhet hade också fått stor uppmärksamhet. Denna hade konstaterat att av de brottsmisstänkta ungdomar som kunde kopplas till kriminella nätverk kom huvuddelen från något av fyra bostadsområden i Göteborg: Lärjedalen, Gunnared, Bergsjön och Biskopsgården (Johansson, 2004).

Ett flertal aktörer engagerade sig i situationen vilket ledde till att ett politiskt uppdrag gavs till Förvaltnings AB Framtiden¹ att samordna en bred satsning. En kansligrupp tillsattes som skulle arbeta på styrgruppens uppdrag. Från starten 2004 till 2005 koncentrerades Ung och Trygg till de fyra bostadsområdena, men utvidgades i och med 2006 till att gälla hela staden (och även Mölndals Stad). I den publicerade delrapporten från utvärderingen kan man ta del av hur Ung och Trygg implementerades och hur samverkan mellan olika aktörer fungerade under den första tiden (Forkby & Larsen, 2005).

Ung och Trygg syftar till att utveckla såväl det förebyggande arbetet som stödet till ungdomar i riskzon. Vad som ska utvecklas och hur det ska ske, ska i huvudsak bestämmas av direkt involverade aktörer. Framtidsverkstäder används för att förankra arbetet och skapa engagemang lokalt. Utöver det lokala utvecklingsarbetet finns några gemensamma eller övergripande satsningar och intentioner. 24-timmarsregeln avser att skynda på myndigheternas reaktionstider då en ungdom blir brottsmisstänkt och stimulera till ett gemensamt arbete. Polisen har riktat särskilda ungdomspoliser till satsningen med för närvarande 70 tjänster. Åklagarmyn-

---

¹ Förvaltnings AB Framtiden är ett kommunalägt bostadsförvaltningsbolag inom vilket flera dotterbolag ryms.

digheten har avsatt två personer till att hantera de mer komplicerade ungdomsbrotten. Göteborgs Stad har tillsatt socialsekreterare som arbetar i nära samarbete med ungdomspoliserna. En sådan övergripande resursförstärkning inom Ung och Trygg är också satsningen på socialt nätverksarbete.

Socialt nätverksarbete inom Ung och Trygg

Utvecklingen av metoden socialt nätverksarbete har fått stort stöd inom Ung och Trygg. Nätverkslaget i stadsdelen Centrum fick redan hösten 2004 extra medel till att förstärka personalresurser i syfte att kunna bistå de fyra stadsdelsförvaltningarna som då var aktuella i satsningen. Stadsdelen Biskopsgården startade vid tidpunkten för projektstart även ett eget lag, och senare har stadsdelen Bergsjön tagit samma initiativ. Kompetens i metoden har också sedan tidigare byggts upp i andra stadsdelar, även om dessa inte har avdelat lika stora resurser. En ytterligare förstärkning av laget i centrum gjordes inför 2006.

Socialt nätverksarbete kan beskrivas som en empowermentstrategi. Metoden innebär särskilt en strävan till att utjämna maktfördelning genom att samla många olika krafter och låta deras röster komma till tals.

Motivet till att satsa på nätverksmetodiken inom Ung och Trygg var att underlätta gemensam planering och medge kraftfulla insatser för ungdomar i riskzon. Genom att nätverksmöten arrangerades snabbt efter att en ungdom blivit brottsmisstänkt skulle arbetet bli effektivare. Målsättningen är att ett nätverksmöte ska hållas inom två veckor från det att en ungdom blivit anhållen för ett mer allvarligt brott.

Denna utvärdering fokuserar på nätverksmetoden inom ramen för Ung och Trygg. Detta innebär att den enbart tar fasta på en del av nätverkslagens arbete. Metoden används nämligen till en rad andra målgrupper, exempelvis för att få till stånd ett förebyggande stöd till yngre barn och planering av arbetet med missbrukare eller psykiskt sjuka. Ambitionen är dock att denna skrivning har relevans för nätverksarbetet generellt, även om den inriktas på arbetet med brottsbelastade ungdomar.

Det finns alltså såväl resurs- som målsättningsmässiga skäl till att studera nätverksmetoden som en del av utvärderingen av Ung och Trygg.

Studiens syfte och frågeställningar

Denna delstudie *syftar* till att beskriva och analysera hur nätverksarbetet bedrivs med målgruppen ungdom i riskzon, om metoden innebär en god samverkan mellan olika aktörer och hur mötesdeltagarna får inflytande på process och beslut.

Centralt i diskussionen kommer vara relationen mellan nätverksmetodens vårdideologiska retorik, alltså att den framställs som en empowermentbaserad metod, och hur den praktiseras inom Ung och Trygg. Det innebär att makt i olika former blir intressant. Hur används olika former av makt till att komma fram till gemensamma beslut och samordnad planering?

Man kan ifrågasätta vad diskussionen om empowerment och makt har för relevans för nätverksarbetet inom Ung och Trygg. Om ungdomarna upphör med sin brottslighet spelar det väl ingen roll om metoden strävar efter att vara mer demokratisk genom att ge brukarna större inflytande – det är väl resultatet som räknas? Jag menar dock att bakgrunden och den vårdideologiska bestämningen av metoden har stor relevans eftersom:

- Få metoder är enbart tekniker, utan färgas av sin bakgrund på många olika sätt. Inte minst påverkar utbildningsinstitutioner och läroböcker hur en metod bör användas och hur den uppfattas.
- Vårdideologin skapar en uppmärksamhet på vad som är väsentligt att fokusera, inte minst rörande vad som betraktas som ett gott resultat.
- Det kan uppstå spänningar mellan vårdideologi och praktisk utformning som kan påverka och förändra arbetet omedvetet.

Inom Ung och Trygg kommer uppdraget till nätverkslagen från myndighetsutövande socialsekreterare och inte från klienten själv. Detta innebär möjligen mer begränsade möjligheter för deltagarna att påverka lösningarnas innehåll och målsättning. Nätverksarbetet är alltså inlemmat i myndighetsutövningens praktik. Vad innebär det för nätverksarbetets praktik; hur ser relationen ut mellan ett styrt uppdrag och att de enskilda själva ska få ett stort inflytande? Hur uppfattar deltagarna själva metoden?

Man kan samtidigt vända på resonemanget genom att inte utgå från nätverksarbetets ideologiska bas, utan istället se nätverksarbete som en utvecklingsmöjlighet av myndighetsutövningen. Vad kan då nätverksarbetet innebära för myndighetsutövningen? Kan den få fler aktörer att bli engagerade kring ungdomen och kan en allians mellan goda krafter skapas som såväl stödjer som gränssätter?

Skrivningen inleds med en orienterande del som ger en kort beskrivning av nätverksarbetets bakgrund och vilka huvudsakliga former som kan urskiljas. Därefter relateras vad nätverksarbetet innebär när det sker inom ramen för Ung och Trygg.

Jag kommer att lägga tyngdpunkten på själva nätverksmötet i metodiken och inte vid, det ofta omfattande och viktiga, mobiliseringsarbetet som ligger innan ett möte. Orsaken är att jag främst har material från mötena, det är dessa sammankomster som deltagarna lättast kan uttala sig om och nätverksmötet är en kärna i metoden. I det avslutande kapitlet diskuteras om och i så fall hur en fortsatt satsning på nätverksarbete bör ske. I ett appendix redovisas de metoder som används i studien (enkäter, intervjuer och observationer) och vilket material analysen bygger på.

Nätverksmetodens bakgrund och former

Nätverksarbete är idag ett relativt vanligt angreppssätt i den repertoar av insatser som utvecklats i den primär- och landstingskommunala öppenvården. Det finns också en bred variation av vad nätverksarbete innebär. I den mer allmänna formen står det mest för ett synsätt och att socialarbetaren försöker upprätta kontakt med många viktiga personer kring klienten. I denna utvärdering förstås nätverksarbete dock mer precist, ett metodiskt avgränsat arbete som innehåller vissa principer och särskilda tekniker för hur förändring skapas.

Denna syn på nätverksarbete finns också i en aktuell kartläggning av öppna insatser inom socialtjänsten. I denna uppgav omkring 38 procent av kommunerna eller stadsdelarna i Sverige att de hade tillgång till ett nätverkslag och omkring 29 procent att de bedrev kvalificerat nätverksarbete i annan form. MST² som i kartläggningen definierades inom denna kategori, var emellertid ovanlig. Endast omkring 14 procent hade tillgång till denna (Socialstyrelsen & Forkby, 2006). I kartläggningen definierades kvalificerat nätverksarbete på följande sätt:

Insatsform som syftar till att påverka barnets/den unges livssituation genom att mobilisera och/eller intervensera i ett stödjande nät av personer bland släkt, vänner och professionella kring barnet/den unge. Insatsen varierar i omfattning och intensitet. (s. 42)

Målgruppen för socialt nätverksarbete är vanligen socialt utsatta barn, ungdomar och familjer. Det finns en rad studier och läroböcker som behandlar detta arbete (se exempelvis Andresen m.fl., 2002; Dominelli, 1999; Egelund & Friese, 1991; Klefbeck & Ogden, 2003; Svedhem, 1985, 1991). Välkänd är också Seikkulas utveckling av så kallade öppna samtal och vårdplaneringsmöten inom vuxenpsykiatri (Seikkula, 1991).

---

² Multisystemisk terapi. Detta är en behandlingsform som rönt stort intresse då det funnits forskningsresultat om goda effekter. En socialarbetare i ett MST-team ansvarar för ett intensivt arbete med ett litet antal klienter under en avgränsad tid. Syftet är att arbeta med hela ungdomens omgivning, och framförallt att stärka föräldrarnas roll. För metodbeskrivning se exempelvis (Andreassen, 2003).

Det är viktigt att inledningsvis säga något om idéer och bakgrund för nätverksarbete. Inriktningen framställs ofta som en empowermentstrategi. Empowerment, som ibland översatts med bemyndigande, kan ses som en övergripande beteckning för olika strategier som vill utveckla demokratispekter och jämna ut maktförhållanden, inte minst mellan socialarbete och klient (E. Forsberg m.fl., 1997; Lupton & Nixon, 1999). Gemensamt för olika metoder inom nätverksarbetet är att stärka och mobilisera resurser i den enskildes familj, släkt, vänskapskrets och ofta i olika institutioner. Ett par utgångspunkter brukar särskilt framhållas. Strävan är att vara ett alternativ till ett individbaserat arbete genom att socialarbetaren, klienten och andra viktiga aktörer möts tillsammans. Det är särskilt väsentligt att få med personer från det privata nätverket av familj, släkt och vänner. Tillvägagångssätten förmodas bemyndiga klienten till eget beslutsfattande genom att maktdiskrepansen mellan socialarbetare och klient minskas.

Nätverksarbete har vuxit fram som en kritik av hur människor i utsatta situationer hanterats. Udden har riktats såväl mot de offentliga välfärdsorganisationerna, den moderna professionelle aktören som mot marknadskrafterna. Sammantaget framställs dessa ha bildat ett artificiellt system för administrativ handläggning av mänskliga svårigheter som står i motsatsställning till och som har förstört en ursprunglig och naturlig problemlösningssmodell³. Det är lätt att spåra en längtan tillbaka i flera texter.

Till Philadelphia hade Carolyn haft med sig en lång erfarenhet som barnpsykiolog ute på Oklahomas landsbygd. Med sitt delvis indianska påbrå var det naturligt för henne att delta i stammöten och konsultera medicinmän likaväl som läkare och socialarbetare. I Ross Speck träffade hon en kollega, som på allvar delade hennes positiva erfarenhet av att behandla patienter i deras relationsmässiga sammanhang. Dogmen för psykoterapeuter på den tiden var, att relationen patient – terapeut skulle skiljas från övriga relationer.

(G. Forsberg & Wallmark, 2002, s. 21)

Carolyn (Attneave) i citatet uppfattas tillsammans med Ross Speck som nätverksterapins skapare. De var båda verksamma som familjeterapeuter när de möttes i mitten av 1960-talet. Med ett närmast romantiskt och exotiskt skimmer framställs hur de återfinner och/eller återskapar en i det moderna samhället förlorad ursprunglig

---

³ Denna kritik understöds genom civilisationskritik från bland andra Habermas (1988, 1995), Rapaport (1981, 1987) och ibland Etzioni (1995).

och äkta problemlösningssmodell. Över tiden har olika inriktningar utvecklats, man kan urskilja tre huvudfårar: fullskaliga nätverksinterventioner, strukturerade nätverksmetoder och dialogmöten.

Speck och Attneave (1973) utvecklade vad som kom att kallas för *fullskaliga nätverksinterventioner*. Dessa innebar ursprungligen att ett stort antal människor träffades, ofta upp till 40 – 50, för att tillsammans hantera ett problem. Det är gruppen som ska komma fram till lösningarna, men det är ledarna som möjliggör det genom att stå för struktur och processtöd. Mötesledarna för gruppen genom olika faser. Det handlar först om att förena dem som grupp och därefter om att klargöra motsättningar och hinder för lösningar. Efter dessa faser hamnar, eller leds, gruppen i en situation där inga lösningar synes möjliga. Denna depressionsfas betraktas som nödvändig för att mer djupgående förändringar ska kunna ske. Gruppen måste komma dithän att de mobiliserar sin egen kraft och förmår att organisera sig på ett nytt sätt. De fullskaliga nätverksinterventionerna innehåller dramatiska och känslomässiga moment.

Inom socialtjänsten är troligen så kallade *strukturerade nätverksmetoder* vanligare (Klefbeck & Ogden, 2003, s. 162). Denna mötesform liknar mer ett strukturerat samtal som syftar till att olika intressen och åsikter ska klargöras och vägas mot varandra. Mötesledaren tar ansvar för att alla får sin röst hörd och för mötet vidare.

Den på senare år uppmärksammade metoden Familjerådslag, kan ses som en form av strukturerat nätverksarbete. Denna modell kommer från ursprungsbefolkningen maorierna på Nya Zeeland. Många länder startade försöksverksamheter för att se om Familjerådslag kunde användas istället, eller som komplement till traditionella sociala utredningar (Lupton & Nixon, 1999), även i Norden (Erkers & Nyberg, 2001; Heino & Bergström, 2001). Metoden används som en beslutsmetod efter att en barnavårdsutredning genomförts. Socialsekreterarens utredning ligger som grund för att ett utökat nätverk, under enskild överläggning, skall komma fram till förslag till insatser för att skydda och stödja barnet. Mötet leds av en särskilt utsedd samordnare. Under åren 1995 – 1997 genomförde Svenska kommunförbundet en försöksverksamhet i 10 kommuner. Satsningen inkluderade både en kvalitativ utvärdering (B. Andersson & Bjerkman, 1999) och en kvantitativ (Sundell, 2002; Sundell & Hæggman, 1999). Utvärderingarna visar i huvuddrag att mötesformen uppskattades av deltagarna, att få familjerådslag och att viss tveksamhet och osäkerhet inför metoden fanns hos socialsekreterarna. Inte minst fanns tveksamhet om nätverket hade tillräckliga resurser att ge barnet stöd, skydd och omsorg. I den kvantitativa utvärde-

ringen kunde man inte finna att metoden ledde till bättre insatser än ett traditionellt utredningsförfarande, även om åtgärdsplanerna var väl så omfattande. Det är tyvärr svårt att dra några slutsatser av effekter av Familjerådslag från internationella studier då resultaten avviker från varandra och jämförbara och/eller viktiga indikatorer saknas (Lupton & Nixon, 1999, s. 155 - 177).

En tredje inriktning inom nätverksarbete som är tydligt influerad av postmodernt och språkfilosofiskt tänkande kan betecknas som *dialogmöten* (Andersen, 2003; Anderson & Goolishian, 1992; Seikkula, 1996; White, 1995). Det handlar här vare sig om att leda en samling människor genom olika på förhand bestämda faser, eller att strukturera en mötesform för att åstadkomma goda beslut. Utgångspunkten är istället att tillsammans med deltagarna undersöka verkligheten, eller snarare den språkliga konstruktionen av olika verkligheter, och därigenom komma till en sådan förståelse som ger deltagarna nya sätt att agera på.

Utöver dessa tre huvudfåror har MST-metoden (multi systemic therapy) rönt stort intresse på senare år, inte minst då det är en av få metoder som kunnat visa goda effekter i kontrollerade studier (Hansson & Hedenbro, 2001; Henggeler, 1998). MST och de övriga metoderna förenas främst av ett antal gemensamma teorier, där den viktigaste är Bronfenbrenners socialekologi (G. Andersson, 2002; Bronfenbrenner, 1979; Klefbeck & Ogden, 2003). Metoden prövas i stor skala i Norge och utvärderas under professor Terje Ogdens vetenskapliga ledning (Klefbeck & Ogden, 2003, s. 230 - 261; Ogden & Amlund Hagen, 2004). MST bygger på att en terapeut i ett team arbetar med ett fåtal familjer under en intensiv och avgränsad period (ett par månader upp till ett halvt år). Terapeuten skall intervensera aktivt i samtliga områden där problem skapas och upprätthålls. I och med omfattningen och intensiteten uppfattas metoden helt kunna ersätta, eller åtminstone tidsmässigt korta ned, placeringar i institutionell vård (Andreassen, 2003, s. 331 - 354). Den mest omfattande metastudien har dock inte kunnat bekräfta de positiva resultaten. MST uppfattas dock som intressant på grund av sin sammansättning av komponenter, sin teoretiska grund samt att man inte har kunnat finna några dokumenterat bättre metoder (Littell m.fl., 2005). Den svenska utvärderingen av MST konstaterar heller inte i sin första rapport några väsentligt bättre effekter för denna metod än andra vanliga insatser inom socialtjänsten (Sundell m.fl., 2006).

Empowerment eller dold maktutövning?

Mötet mellan klient och socialarbetare kan aldrig reduceras till en relation mellan jämställda parter. Även om en ömsesidighet dem emellan kan utvecklas, grundas mötet på en asymmetri avseende olika former av organisatorisk, professionell och diskursiv makt (Marková & Foppa, 1991). Det är inte minst tydligt när det handlar om socialt arbete med ungdomar och familjer i utsatta situationer, som alltid innehåller någon form av institutionellt baserad makt (Beronius, 1986; Öhlund, 1997). Denna kan komma till uttryck på många olika sätt, som mest ingripande när den används till att skilja barnet från dess föräldrar. Socialarbetaren träder i dessa fall in som en samhälleligt utsedd representant att bedöma och förklara barnets nuvarande förhållanden och göra prognoser utifrån dessa. I många fall är maktutövandet inte så framträdande, utan kommer främst till uttryck genom sätt att tala, att ge förklaringar till olika problem och argumentera för olika synsätt och handlingsvägar.

Strävan mot ett mer demokratiskt socialt arbete utmanar det professionella aktörsskapet genom att ifrågasätta expertrollen. I ljuset av ambitionen av att utveckla ett evidensbaserat socialt arbete blir detta än mer tydligt. Skall socialarbetaren fungera som expert som med stöd av en vetenskapligt baserad kunskapsmassa förklarar enskildas problem och pekar ut dess lösningar? Eller ska socialarbetaren fungera som en katalysator för att klienterna själva ska bestämma sig för hur problem ska förstås och besluta om strategier för dess lösning? Båda positionerna gör dock anspråk på institutionell makt. I expertrollen är dock makten synligare än i katalysatorfunktionen. Socialarbetarna, skriver Margaretha Järvinen (2003, s. 254) ”är verksamma i ’hjälpens universum’ där ren maktutövning är illa sedd och där ett idogt och engagerat arbete utförs ’för klientens bästa’”. Med referens till Bourdieus begrepp ”symbolisk makt och doxa” och Foucaults ”pastoralmakt” undersöker hon maktutövningen i en praktik som gjort en dygd av att dölja den. Det som förenar dessa begrepp är att makten även verkar och är som allra mest effektiv när den inte synes verka. Maktanalysen måste därför sträcka sig utöver det proklamatoriska, redovisade och ideologiskt bestämda för att syna de praktiker, procedurer och ritualer i vilka makt uttrycks. Inte minst handlar det om att identifiera hur normalitet och kategorier konstrueras och uppfattas som självklara, hur språkliggörandet också innefattar dimensioner av makt och hur det önskvärda och goda livet projiceras (Beronius, 1994; Foucault, 1980; Parton, 1999).

Även en metod som uppfattas vara mer demokratisk och kanske även ursprunglig, iscensätts i en organisatorisk och professionell kontext. Socialt arbete har av flera beskrivits som en moralisk praktik (Hall m.fl., 1997; Hasenfeld, 1983; Hydén,

1993) där klientens karaktär och handlingar bestäms och värderas i enlighet med sociala och kulturella värderingar. Den moraliska måttstocken utgår från en idé om det normala och önskvärda. Även om relationen mellan socialarbetare och klient kan vara nära och även ömsesidig, är den ojämlik ifråga om makt. Asymmetri beskrivs som ett närmast grundläggande drag för relationen mellan socialarbetare och klient, inte minst genom olika rätt att definiera problem och utpeka lösningar. I synnerhet gäller det möjligheten att få gehör för hur klienterna bör definieras och deras svårigheter förstås (Beronius, 1994; Chambon m.fl., 1999; Marková & Foppa, 1991). Ansatser till problemlösningsmodeller där olika intressenter deltar i en "rundabordsmodell", vilar trots allt på en institutionellt grundad ojämlikhet (Börjesson & Palmblad, 2003, s. 84 - 119).

MST och Familjerådslag speglar bredden i nätverksmetoderna när det handlar om brukarinflytande och makt. Familjerådslagsmodellen bygger på att socialarbetaren aktivt ska överlämna makt till nätverket genom att deltagarna enskilt ska lämna förslag till hur ett problem ska lösas. I MST däremot uppfattas familjesystemet och ofta även nätverket, så dysfunktionellt att det krävs en grundläggande omreglering av en socialarbetare. I det första fallet finner vi visionen om en socialarbetare som i Rapaports (1981, 1987) anda ska underlätta för människor att ta makten och tillsammans med dem utforska världen. I det andra fallet finner vi den sociala experten som med hjälp av en professionellt bestämd kunskapsmassa intervenserar för att åstadkomma uppfattat nödvändiga förändringar, för att inte situationen ska förvärras.

Även om olika inriktningar av nätverksarbetet förenas av att de vill stärka brukarnas egen problemlösningskapacitet, finns det alltså en stor variation i fråga om tillvägagångssätt och den professionella rollen. Den ideologiska bestämningen av inriktningen kan emellertid inte garantera en aktiv brukarmedverkan, omfördelning av makt och ett mer demokratiskt arbete i praktiken. Det finns vissa som har uttryckt oro för och i någon mån även mer utvecklad kritik för att exempelvis Familjerådslagen skulle kunna innebära en skendemokrati (främst i Lupton & Nixon, 1999). Samtidigt framställs denna fara som ett memento att överkomma genom reflektion och självgranskning. Undantaget är möjligen den dialogiska inriktningen som även uppmärksammar hur själva språkanvändningen är förknippat med maktutövning.

Habermas (1988, 1995) är en av de mest inflytelserika teoretikerna när det handlar om utvecklingen av en fördjupad demokrati. Hans diskussion om det kommunikativa handlandet och visionen om en herraväldesfri kommunikation innebär att

man eftersträvar möten mellan goda och väl underbyggda argumentet, framförda i ett dialogiskt och sökande samtal. Sådana samtal uppstår dock sällan av sig själva. Därför behöver samtalsordningar konstrueras för att möjliggöra för deltagarna a) att komma till tals på ett icke-begränsat sätt, b) att de blir lyssnade till och tagna på allvar och c) att beslut kommer fram genom ärliga, resonerade anspråk från engagerade deltagare.

Andersen m.fl. (2002) sätter Habermas idéer om system och livsvärld i relation till nätverksarbete. Systemet är ett begrepp som betecknar det teknofierade, målrationella samhällsbygget. I detta dominerar ett mål- och medeltänkande, regelföljande beteende och inte minst en ekonomisk produktionsrationalitet. Livsvärlden står för människors naturliga livssammanhang i sådant som vänskaps- och släkterelationer. Habermas varnar för att systemet har en tendens att kolonisera livsvärlden genom att den typ av logik som präglar varuproduktion och välfärdsbyråkratiernas rationalitet får dominera över livsvärldens närmare relationsbaserade former. Är nätverksarbete då en samtalsordning som kan närma sig den herraväldesfria kommunikationen? Eller kan nätverksarbetet istället ses som ett exempel på hur en sådan kolonisation genom att en ursprunglig och demokratisk konfliktlösningsmetod professionaliserats?

I nätverkspraktiken spelar nämligen den professionella aktören en central och delvis motsägelsefull roll. Å den ena sidan framställs ledaren i nätverksarbetet som lyhörd och ha god samarbetsförmåga. Å den andra att han eller hon bör vara karismatisk, agera som en teaterregissör, koreograf eller skådespelare (G. Forsberg & Wallmark, 2002, s. 133). Ibland måste ledaren också omväxlande vara ”listig som ormen och harmlös som duvan” (ibid, s. 103). Den professionelle agerar alltså på flera olika nivåer samtidigt och måste även göra anspråk på en dold maktutövning. I citatet kan man se vad man brukar kalla för dagordningsmakt. Denna avser rätten att styra mötesstrukturen. Det vill säga vilka frågor som tilldelas hur mycket uppmärksamhet, på vilket sätt frågor hanteras, när pauser görs och så vidare. Den avser också rätten att fördela ordet mellan deltagarna, för att exempelvis styra vem som får rätt att uttala sig först och vem som får sista ordet. Slutligen handlar det om att påverka innehållet i vad som tas upp för diskussion. Dagordningsmakten kan uppfattas som ett kraftfullt verktyg i nätverkspraktiken där det inte minst handlar om att påverka deltagarnas självframställningar, positioneringar och relationer (för diskussion om dessa aspekter i socialt samspel, se Harré & Langenhove, 1999). Att kunna styra över självframställningen i olika situationer är enligt Erving Goffman (1959/1990, 1967) ett nära nog grundläggande existensvillkor.

Nätverksspiralen

Nätverksmöten är en strukturerad metod för att öppna upp nya möjligheter till förändring av människors livssituation, oavsett om det handlar om så kallade strukturerade eller processororienterade nätverksmöten. Ett relativt vanligt sätt att beskriva strukturen, åtminstone för de processororienterade mötena, är den så kallade nätverksspiralen. Mötesledarna i de för studien aktuella nätverkslagen var tydligt inspirerade av denna spiral och använde sig av en liknande fasindelning av mötena. Nätverksspiralen innehåller ett antal faser som syftar till att öppna förändringsmöjligheter. Spiralen har betraktats som ett slags ursprunglig form för förändringsprocesser i den meningen att man har sett likheter med hur traditionella kulturer (likt indianstammarna ovan) har skapat problemlösningar. När nätverksarbetet har översatts till en professionell metod har de olika faserna naturligtvis blivit tydligare artikulera och analyserade. Här är det inte något stamråd eller en byäldeste som agerar mötesledare utan professionellt utbildade experter. Övergången mellan de olika faserna markeras genom att den övergripande strukturen förklaras i inledningen av mötet, men det markeras också under mötets gång. En vanlig form är att anteckningar för respektive fas skrivs ned på blädderblocksblad. När en tes är färdig går mötesledaren kort igenom anteckningarna. Ett sätt att benämna faserna och beskriva deras syften är⁴:

1. Retribalisering
2. Polarisering
3. Mobilisering
4. Depression
5. Problemlösning
6. Planering
7. Avslutning

Syftet med *retribaliseringsfasen* är att skapa en gruppgemenskap och fokusering på en gemensam uppgift. Begreppet utgår från *tribe* som betyder stam. Det handlar

---

⁴ Denna fasindelning hämtar jag från hur ett nätverkslag i Gunnared i Göteborg presenterade sitt arbete. Jag tycker att de väl beskriver hur de i studien aktuella lagen arbetade. Speck och Attneave urskiljde istället sex faser som de benämnde retribalisering, polarisering, mobilisering, depression, genombrott och utmattning/hämförelse (i Forsberg & Wallmark, s. 139).

alltså om att återföreنا stammen, vilken i det här sammanhanget kan översättas till betydelsefulla personer i ungdomens liv. I de nätverksmöten jag observerat brukar deltagarna inledningsvis i tur och ordning få säga något positivt om den aktuella personen. Det handlar alltså om att skapa en form av allians som betraktar personen på ett välvilligt sätt. Vanligt är också att retribaliseringen påbörjats redan innan själva mötet när nätverkslaget träffar olika deltagare och mobiliserar inför mötet. De förklarar då också mötets funktion och form. I dessa förberedande kontakter får mötesledarna en hel del information om hur situationen ser ut, både samstämmiga röster och olikheter. Inte sällan sammanställs denna information till ett tal som de läser upp i inledningen av mötet. Talet syftar till att väcka engagemang för förändring hos deltagarna och lyfter fram både positiva resurser och negativa faktorer.

Ett samlat nätverk kan ha en förmåga att hantera även stora bekymmer. En orsak till att det inte självmant organiserat sig kan vara att det finns olika uppfattningar om hur problemet ser ut, vad som föranleder det och hur det bör lösas. Anklagelser och syndabocksbeteende kan leda till handlingsförlamning och låsa fast nätverkets resurser. För att förändring ska vara möjlig måste därför dessa olikheter upp till ytan. Därför kallas nästa fas *polariseringsfasen* i och med att den syftar till att låta olika röster få höras, och då särskilt att få olikheter och motsättningar i åsikter belysta.

Under *mobiliseringsfasen* får deltagarna sedan uttrycka sin uppfattning om vad som behövs för att förändring ska bli möjlig. Det är ännu för tidigt att komma med konkreta förslag, utan här handlar det om att definiera behovet så väl som möjligt. Vad detta innebär är dock inte alltid lätt att se varför mötesledarna inte sällan får be deltagarna att avvakta med mer detaljerade åtgärdsplaner till senare.

Så här långt under mötet har deltagarna fått redovisa olika meningar om hur problemet ser ut och då ofta angett att det finns stora behov att tillgodose. I många fall kan det vara svårt att se hur problemen skall kunna hanteras, behoven framstår som närmast omättbara och lösningarna är allt för svåra att nå. I nätverksarbetet använder man sig av sådana känslomässigt laddade uppfattningar konstruktivt. Mötesledarna kan, om denna *depressionsfas* inte kommer spontant, göra inspel för att gruppen ska komma in i den. Dessa inspel syftar till att deltagarna faktiskt tillåter sig att känna på den oro och smärta som finns omkring den aktuella personen för att en genomgripande förändring ska ske. Det är annars lätt att deltagarna kommer med lösningar i form av slentrianmässiga åtgärdspaket istället för lösningar som verkligen gör en skillnad. Depressionsfasen är särskilt viktig i de så kallade fullskaliga nätverksmötena, men används även i de strukturerade nätverksmötena. Fasen

avslutats ofta genom att mötet tar paus för en fika och informella samtal. Deltagarna tar då vanligen spontant kontakt med varandra och för fördjupade samtal om personens situation och vad som kan göras.

Först i nästa fas, *problemslösningsfasen*, inventeras deltagarnas idéer till lösningar. En metod som användes vid ett flertal tillfällen vid mina observationer var att mindre konstellationer av reflekterande team fick tala sinsemellan om hur de uppfattade situationen, varunder de andra fick lyssna och fundera.

Så här långt in i mötet ska det finnas en rad väl grundade idéer till hur situationen skulle kunna förbättras. *Planeringsfasen* innebär att dessa vägs mot varandra och att en handlingsplan görs upp. Var och en av deltagarna tilldelas ofta en uppgift.

Den sista fasen, *avslutningsfasen*, innehåller just en avrundning av den gemensamma tiden. Deltagarna tillfrågas vanligen om hur de uppfattade mötet och hur de ser på planeringen. Syftet är att deltagarna ska välsigna det kommande arbetet och gruppgemenskapen i ”alliansen”.

Med dessa skrivningar om nätverksarbetets bakgrund, vårdideologi och dess utformning inom Ung och Trygg övergår jag till att redovisa resultatet av studien.

Nätverksarbete i praktiken

Jag kommer nu att presentera och analysera studiens resultat. Jag inleder med en beskrivning av ett nätverksmöte för att ge en mer påtaglig bild av vad det kan handla om. Beskrivningen avser dock inte bara det enskilda mötet, utan den visar på gemensamma drag i de möten jag observerat. Efter denna beskrivning kommer mötesdeltagarnas synpunkter på metoden att redovisas genom att resultatet från enkätstudien presenteras.

Det aktuella mötet arrangerades på uppdrag av socialtjänsten i en av de nordöstra stadsdelarna och kretsade kring en tjuugoårig ung man, som jag kallar Mohammed. Han var vid tillfället för mötet placerad på ett behandlingshem för missbrukare i Mellansverige. En inbjudan till nätverksmötet hade sänts ut till sjutton personer, inklusive mig. Av dessa var sex anhöriga och elva kallade utifrån sitt yrke. Till mötet kom elva personer, varav två anhöriga. Totalt innebär det fjorton personer i rummet, inklusive Mohammed, mötesledarna och mig. I brevet formuleras bakgrund och syfte med mötet. Mohammed har begått kriminella handlingar, gripits av polisen och placerats på ett behandlingshem och vidare: ”Du är en viktig person för Mohammed och inbjuds till ett nätverksmöte för att tillsammans med andra viktiga personer komma fram till konkreta förslag och lösningar, som är till gagn för Mohammed och hans familj”. Det anges också att mötet beräknades ta tre timmar med avbrott för paus och fika med smörgåsar.

Konstruktionen av positiv utgångspunkt

Precis klockan ett låses dörren till receptionen upp och rullgardinen som hindrade oss att titta in genom rutan i dörren, släpps upp. Vi som stått där utanför på trappavsatsen och väntat går in och samlas därefter ånyo i en liten grupp. Vår ömsesidiga villrådighet får oss att mer tydligt förstå att vi är en grupp som på något sätt hör samman. Visst hade vi väl anat att vi skulle till samma möte, men vi kunde ju inte veta – och att fråga efter vilket ärende de andra hade kändes inte riktigt möjligt. Begreppet retribalisering kändes med ens lite märkligt med tanke på att många av dem som stod där tillsammans, inte hade haft något samröre innan, åtminstone inte så att de kände varandra till utseendet. Snart kommer dock Mats, en av mötesledarna, och hälsar igenkännande på var och en. Lite märklig känsla det här att först ana att man var en grupp, men inte bli sedd som en sådan förrän en viss person tilltalar

gruppen offentligt. Det där sökande sättet att observera varandra, som vi använt i smyg utanför dörren, blev då också mer accepterat. Vilka var de andra, hade jag haft rätt i mina aningar? När man inser att man ska arbeta tillsammans med dessa personer under de kommande timmarna är det inte konstigt att man vill syna dem.

Gruppen leds av Mats genom vindlande korridorer och vi förnimmar efter en stund en doft av tända ljus som blir starkare och starkare. Vi hör också en mjuk kvinnoröst ackompanjerad av lugn musik. Var och en placerar sig efter eget gottfinnande på en av de i ring ordnade stolarna. Tommy, den andre mötesledaren, finns redan i rummet och hälsar var och en genom att ta i hand. Lite småtrevande börjar han fråga deltagarna om musiken - om det var någon som visste vem artisten var, hur det gick att ta sig till mötet och vilka andra som skulle komma. Mötesledarna utstrålar ett lugn och uppfattas säkerligen som trevliga av de allra flesta. De är tillmötesgående och tittar på ett lite utforskande sätt på deltagarna som samlats i rummet. Trots detta lugn verkar de otåliga under ytan. Alla deltagare har inte kommit ännu och att fadern saknas är särskilt problematiskt. Det finns än så länge endast en av ungdomens anhöriga närvarande. Mötesledarna verkar angelägna att få starta mötet, liksom hantverkare i längtan efter att få gripa tag i sina verktyg. De kan bara försöka göra väntan så uthärdlig som möjligt.

När fadern till slut anländer startar mötet omedelbart. Tommy kommer att vara huvudansvarig för mötet och inleder med att ange den övergripande strukturen och syftet med mötet. Först får deltagarna i uppgift att säga något gott om huvudpersonen, Mohammed. De professionella har inga svårigheter med detta, de verkar vara mycket vana vid att formulera sig på detta sätt. Jag kommer på mig själv med att fundera över hur det kommer sig att en person med dessa fantastiska förmågor har kommit så snett i livet. De nämner att han har en reflektiv förmåga, att han är modig som vågar ställa upp på mötet, att han vill ha en förändring och så vidare. Kusinen och fadern har desto svårare att säga några positiva saker.

Tommy: Och pappa då, vad är det som är så bra med sonen Mohammed?

Fadern: Inget

Tommy: Inget. Okej, vi går vidare.

Det skulle under mötet vara en återkommande kamp för de professionella att försöka få fadern att säga positiva saker om sonen, men i detta tidiga läge uppfattade Tommy sannolikt det som dumt att försöka pressa fram något positivt. Han går därför vidare och hamnar till slut på Mohammed själv, där Tommy lirkar fram en positiv egenskap.

Tommy: Då kommer vi till dig Mohammed som är huvudperson här. Vad tycker du själv då som är så bra med dig?

Mohammed: Jag ser inte precis, det finns bra grejer men. Men för det mesta är det att jag förstör för mig själv när det börjar gå bra.

Tommy: Men det som är bra med dig.

Mohammed: Just nu tänker jag inte på något som är bra. Jag kommer inte på någonting.

Tommy: Något som du är (...)?

Mohammed: Det är att jag kan bry mig om folk omkring mig.

Tommy sammanfattar från blädderblocksbladet med anteckningar från första rundan:

Spännande då att ha det här mötet om en kille som är skärpt, som har kommit långt, påverkbar, en go kille, modig, reflekterande, ärlig vilja till förändring, våga, klok, omtänksam, en kille som bryr sig. Det är bra förutsättningar för att kunna gå vidare i mötet.

Sammanfattningen markerar slutet för den första fasen av mötet. Man kan med hjälp av ovanstående nätverksbegrepp benämna den för retribaliseringsfasen. Den verkar fylla två sammanlänkade funktioner. För det första handlar det om att skapa en grupp med ett gemensamt uppdrag och för det andra att finna ett sätt att tala med positiva förtecken om mötets huvudperson. Att lägga märke till är de professionella rösternas dominans. I detta möte är de professionella i och för sig också i klar majoritet, men det handlar framförallt om att de är särskilt skolade i att uttala sig så som möteslogiken kräver. Det uppstår inga pinsamma förhandlingar eller problematiska diskussioner dem emellan, utan de agerar nästan som ett samkört team. I sammanfattningen nämns heller inget om den tveksamhet som fanns hos de anhöriga. Faderns svårigheter med att ge Mohammed positiva omdömen blir närmast till en utmaning för de professionella under mötet. De återkommer nämligen gång efter annan till att på olika sätt försöka locka honom till att uttala sig på ett sådant sätt.

Man kan förstå spelet mellan de professionella och de anhörigas röster som en maktkamp. Det handlar nämligen om att styra hur man bör tala om en person. En sådan rätt att styra handlar om vad som är accepterat att säga och vad som istället ses som bristande anpassning. De professionella är följsamma mot mötesledarnas struktur. De talar positivt när de skall göra så och kritiserar när det är tid för detta. Men man kan likaväl betrakta faderns uttalande från ett maktperspektiv, och hans vägran att acceptera samtalsvillkoren då som en (mot)maktstrategi. Det kan handla om en vilja till att syna de andras kort innan han accepterar deras språkbruk. Det är

inte olikt en förhandling. Att inordna sig alltför snabbt skulle bara vara dumt. Genom att ställa sig utanför ordningen kräver han av de andra att komma med förhandlingsbud till honom, innan han kan ge efter och exempelvis uttalar sig på det sätt som samtalsordningen kräver. Att nätverksmetoden utgår från ett demokrati-perspektiv gör hans position naturligtvis starkare. Allt de professionella kan göra är att försöka locka med honom, de kan inte kräva en anpassning mer direkt.

Denna vägran att följa med i möteslogiken gav också upphov till tillskrivningar (attribueringar). Fadern framstod som negativ i förhållande till sin son just på grund av att han vägrade följa uppmaningen att uttala sig positivt om honom. Denna reaktion gav också näring till förklaringar, såsom ”inte konstigt att det gått som det har för Mohammed med en sådan pappa som inte ens kan säga något positivt om honom”. Mötesformen i sig skapar alltså positioner, förklaringar och tillskrivningar.

Den viktigaste funktionen för denna första fas ter sig för mig var att installera hopp⁵ genom att skapa en *allians av god tro*. Ungdomen är inte enbart eller ens främst en brottling eller missbrukare, utan en ung människa som har reflekterat, gjort viktiga ställningstaganden och därmed tagit steget till en omvändelse. Hur mycket enklare är det inte att agera för att stödja en positiv utveckling, än att bryta en negativ? Denna ritual av besvärjelse balanserar samtidigt på gränsen mellan att skapa en hoppgivande vision och ge upphov till en bedräglig illusion. Man kan tänka sig att fadern också är fylld av oro, besvikelse och ilska över sonens agerande när han kommer till mötet, förutom möjligen ett visst spirande hopp. När han då i inledningen enbart ska uttala positiva saker om sonen, och då sådana närmast får karaktären av hyllningsakter från de andra deltagarna, kan man misstänka att han inte tycker att de inser problemens omfattning och allvar. Från de professionellas utgångspunkt kan man istället tänka sig att de fogar sig i mötesstrukturen dels i förvisningen om att de mer problematiska aspekterna kommer behandlas senare, och dels för att de menar att det är väsentligt att lyfta fram positiva resurser om en förändringsprocess ska hållas vid liv.

Man kan diskutera i vilken mån beteckningen ”retribalisering” är en bra beskrivning för denna fas, när det handlar om möten i svensk social barnavård. Som ovan beskrivits är deltagarna inte alls någon stam som återförenas. Flera av dem har aldrig ens träffats tidigare och varken har eller kommer att ha några sociala relatio-

---

⁵ Installation of hope har använts för att beteckna de förändringsprocesser som sker enbart på grund av att hjälp verkar vara inom räckhåll. Hoppet verkar ha en egen läkande kraft.

ner till varandra utanför jobbet. Jag föredrar därför att använda begreppet *alliansbildning* för att jag markera att det är en aktiv konstruktion av en ny formation av personer.

När man ser till hur mötet utvecklas menar jag att det är relevant att också betrakta mötet som en förhandling och deltagarnas uttalanden som förhandlingspositioner, inte att de ger uttryck för fasta och entydiga åsikter. Om man betraktar deltagarnas samspel förhandling öppnar det exempelvis upp för nya sätt att förstå faderns agerande. Man behöver då inte betrakta hans uttalande som bristande förmåga till att ge sitt barn positiv bekräftelse. Det kan tvärtom betraktas som sunt att vilja syna de andra parterna först och inte föras med alltför snabbt i en planering, särskilt inte om man uppfattar att den kanske bygger på en illusion.

Problemen synas

Efter summeringen av den första fasen presenterar Tommy kort något om Mohammeds tidigare brottslighet och gängumgänge och lämnar därefter ordet fritt. Fadern tar vid och uttalar sig om Mohammed.

Fader: Han säger själv att han har skitit i omgivningen. Men han har också skitit i sig själv. Som pappa har jag gjort mitt bästa. När han började skolan tog jag honom till grundskolan i Afrika, gick där ett och ett halvt år. Men min fru sa att han lär sig bättre i Sverige. När han kom tillbaka var det mycket problematiskt.

Tommy: Alla får tala. Vad säger du X (riktat till förste socialsekreterare)?

Förste soc sek: Det här som du säger, det har ju varit. Men här sitter vi och ska se framåt. Mohammed vill ha en förändring. Vi måste tala om framtiden.

Fadern sammanfattar först vad han menar att Mohammed sagt för att sedan berätta något om bakgrunden till problemen. Han menar att han själv gjort sitt bästa genom att sonen fick börja i skolan i Afrika. Tommy uppmanar därefter den förste socialsekreteraren att säga något. Denne menar att man inte ska tala om det som har varit, utan ska tänka framåt, ”tala om framtiden”.

Denna samtalssekvens säger något om hur nätverksarbete skiljer sig från ett vanligt sätt att hantera problem på. Som jag skrev ovan ville fadern inte säga något positivt om sonen inledningsvis. Det verkar som att han här följer samma linje. Om man fortsätter att betrakta samtalet som en förhandling, kan man fundera på vad man förhandlar om. Jag tror att en del av svårigheterna under inledningen handlade om att man var oense om vad som skulle avhandlas – alltså man förhandlade om

olika saker. Man skulle kunna förstå faderns uttalanden som att han förhandlar om skuld – vems är skulden till den nuvarande situationen? Han friskriver sig själv genom att säga att han har gjort sitt bästa. Det var istället hans fru som påverkade ett beslut som fick negativa konsekvenser. Hon, tillsammans med sonen själv, får bära stor del av skulden. De andra deltagarna vill inte alls gå in i denna förhandling; ”här sitter vi och ska se framåt”. Med andra ord: vi tänker inte vara med och döma om hur skulden ska fördelas, det är irrelevant för oss här. Man kan tänka sig att behovet av att friskriva sig från skuld blev starkare i och med inledningen på mötet där fadern vägrade ta del i de positiva omdömena om sonen.

Ett sätt att analysera nätverksmötet är också att se till vad som inte sägs. Det är lätt att tänka sig andra reaktioner på faderns uttalande. Någon skulle ha kunnat säga att det är svårt för ett barn att skickas iväg från sin familj och föräldrar till att gå i skola i ett annat land och därtill en annan kontinent. Då hade man dock utmanat faderns uttalande, vilket skulle innebära en risk för splittring mellan deltagarna och kamp om hur skulden skulle fördelas. Tillsammans med lösningsfokuserade förhållningssätt skiljer sig nätverksarbete på detta sätt från många andra modeller där man söker efter orsaker och därmed också kommer skuldproblematiken närmare. Det kan ofta vara positivt att ta vägar förbi sådana fällor i vilka möjligheten till konstruktiva lösningar riskerar att fastna. Men, det är också viktigt att se att fadern faktiskt blir oemotsagd. Ingen gör något försök att nyansera eller gå emot uttalandena, vilket kan tolkas som att mötet accepterar att fadern är utan skuld och sonen är den skyldige (även om han på senare tid tagit steg mot en omvändelse).

I sekvensen är det tydligt vad jag sett som återkommande drag: dels hur samspelta de professionella ofta är, dels att fokus riktas företrädesvis mot framtiden och dels att styrningen inte minst handlar om vad man undviker att tematisera. När det handlar om framtidsorienteringen så ligger det alltså i linje med hur man arbetar med ett lösningsfokuserat förhållningssätt (för presentation se ex vis Andresen et al., 2002). I detta ligger också en syn på vad som skapar och upprätthåller problem i människors liv. Till skillnad från mer traditionella idéer⁶ där problem har en orsak som kan härledas bakåt i tiden och att denna orsak helst bör avhjälpas för att problemet ska minska eller upphöra, betraktar det lösningsfokuserade arbetet problem som något som lever sitt eget liv och ger upphov till ett närmast självförsörjande system. Ett problem skapar i sig själv ofruktbara relationsstrukturer som ten-

---

⁶ Tänk exempelvis på den psykoanalytiska teoribildningens starka fokusering på barndomsupplevelser.

derar att stelna och låsa fast tillgänglig energi. Ett sätt att lösa problem blir därför att koncentrera sig på de relationsstrukturer som upprätthåller problemet idag, inte vid sökandet efter en ursprunglig bakomliggande orsak. Att utveckla nya sätt att tala om och handla i relation till problemet blir därför viktigt för nätverksmöten, och att försöka analysera problem för att finna dess möjliga orsaker.

Efter denna sekvens faller flera av deltagarna in i samtalet och säger att man ser en verkligt positiv utveckling hos Mohammed, men också att det kan bli problematiskt när han ska flytta från behandlingshemmet tillbaka till Göteborg. De verkar också angelägna om att få fadern att ändå säga något positivt om sonen. Det gör han dock inte än så länge. Mohammed själv får nu positionera sig själv på ett positivt sätt. Han gör det genom att säga att det är skillnad på honom och hans tidigare umgänge. En positionering som får stöd från polisen:

Mohammed: Om jag inte hade velat ha behandlingen och velat förändra mig, hade jag inte suttit här. Om jag bara hade struntat i den och tyckt synd om mig själv, som jag hade gjort tidigare. Jag har levt i förnekelse. Jag har ljugit hur mycket som helst. Exempelvis när jag satt hos polisen. Jag har förstått att jag har riskerat att döda personer. Det är inte roligt att umgås i gängen. Jag har riskerat mitt liv.

Polis: Främst är det vilka som du begått brott tillsammans med. Det är inget bra umgänge. De andra har inte kommit dit du är nu. Du har ju kommit till insikt. Det har inte de gjort. Det är dessutom några som du är i konflikt med. Det är inga snygga brott du har gjort innan. Men dessa kan vi glömma nu. Du låter insiktsfull nu. Du vill inte hålla på med det längre. Det här är en gyllene chans. Jag blir orolig om du ska tillbaka till Hammarkullen. Du måste vara jättestark om du ska stå emot.

Mohammed: Dom i Hammarkullen har inte förändrat sig någonting. (...) Alla tog vad de ville ha. Men det var falskt. Vi hade masker på oss, vi skrattade och skämtade med varandra. Men innerst inne hatade vi varandra. Annars hade vi inte sagt som vi gjorde till varandra. Kommer jag tillbaka till Hammarkullen blir det samma skit. Jag vill inte tillbaka och vara i samma smörja igen. Du (riktat till polisen) vet hur det är därute. När man kommer tillbaka säger nån att man är skyldig pengar bara för att nån vill starta bråk: ”Du har gjort det här mot min kusin”.

Mohammed uttalar sig på ett sätt som låter som hämtat från en omvändelseberättelse, ”om jag inte velat förändra mig hade jag inte suttit här, förut levde jag i förnekelse, jag har riskerat mitt liv, vi hade masker på oss”. Man behöver inte tolka sådana uttalanden bokstavigt, utan de kan likaväl ses som retoriska sätt att komma fram med ett budskap. I berättandet ges den omvändes dramatiserade bild från livet inifrån gängen. Det handlar om att kunna ge en bild som deltagarna kan ta till sig.

En bild de kan känna igen från andra sammanhang och engagera sig i känslomässigt. Mohammed förmår verkligen att påverka deltagarna till att känna sympati med honom och han berör dem, inte minst genom att han verkar slå an deras känslor. Att leva i förnekelse och att ha masker på sig är något som alla kan känna igen. Genom denna form av bekännelse flyttas också fokus till det som skulle bli centralt för återstoden av mötet (och i huvudsak även för efterkommande möten). Det är inte Mohammed som är problemet, utan det är de andra som finns kvar i bostadsområdet, han är själv jagad av sin historia - av den han en gång varit.

När nu mötet har enats kring att Mohammed själv inte är det stora problemet och när de senare får reda på att han faktiskt trivs på behandlingshemmet kan man fråga sig varför han inte kan vara kvar på behandlingshemmet ett tag till. Varför han skall tillbaka till Göteborg överhuvudtaget, när det är så riskfyllt? Här säger socialtjänstens representanter att ekonomin är begränsningen. Denna form av behandling kan ses som ett slags förmån som enbart beviljas den som visat tillräckligt stor vilja, det är en investering som granskas i relation till andra utgifter:

Soc sek hos polis: Jag vet inte hur långt ni kommit inom socialtjänsten. Det låter som att ni planerar att han ska komma tillbaka, men jag hör också att han inte vill tillbaka. Ni agerade ju väldigt kraftfullt och lyssnade på både pappa och Mohammed att han skulle bort från Göteborg. Jag skulle bara vilja veta om man kan påverka. Är det redan bestämt att han ska tillbaka till Hammarkullen. Vad är det sagt? Finns utrymme för diskussion?

Förste soc sek: Det vi pratar nu är köpt vård. Som är oerhört restriktivt idag. Man gör en bedömning i stadsdelarna, det är ju prioritering i och med att det är samma pengar som ska till skola eller åldringar och allt annat till medborgarna i Lärjedalen. I Mohammeds fall var det mycket hans egen vilja som gjorde att vi satsade. Det är ju stora kostnader. Samtidigt så har man sagt, både från politiskt håll och från ledning att de fallen man satsar på köpt vård, gör en så stor ekonomisk satsning, så ska det vara kortvarigt och sikta mot att man kommer hem eller att det finns någon form av öppenvård som tar vid.

Deltagarna började undra varför de hade bjudits in, och varför det över huvud taget hade arrangerats ett nätverksmöte, när de ändå inte kunde påverka något i det mest väsentliga. Varför skulle man riskera en så lovande utveckling som fanns kring Mohammed? Flera av deltagarna uttryckte sin frustration. Det var egentligen inte någon, inte ens de från socialtjänsten som menade att det skulle vara bättre att han kom tillbaka, utan det var kostnaderna för vården som tvingade dem.

Det kan förefalla som en alltför stor utvikning från ämnet, men jag tycker ändå det är värt att dröja något vid denna situation för att kommentera vad den säger om

villkoren för socialt arbete. För det första är det lätt att konstatera att bedömningar och beslut görs i en situation av grundläggande osäkerhet. Det finns ingen som säkert kan säga i ett fall som detta vad som egentligen bäst gynnar klienten långsiktigt. Därför blir förhoppningar, antaganden och ideologiska ställningstaganden viktiga i beslutsfattandet. Anekdoter om livsöden och lagrade erfarenheter från tidigare kontakter blir viktigare än vetenskaplig kunskapsgrund. Detta beror inte på ovilja eller ointresse för denna form av forskning, utan helt enkelt på att denna form av kunskap ger dåligt stöd när det handlar om att göra prognoser för enskilda individer. Det finns helt enkelt så många omständigheter som spelar in. Forskning visar ju exempelvis att effekterna av institutionsvård är magra och inte sällan till och med negativa. Men det är ändå svårt att hävda att detta talar för att det skulle vara negativt för just Mohammed. Kunskap om effekter på gruppnivå låter sig nämligen inte översättas direkt till individnivån. Särskilt problematiskt kan det vara att väga olika faktorer mot varandra. I detta fall vill ju Mohammed själv stanna kvar på institutionen. En välmotiverad klient är ju i många fall en avgörande grund för behandlingens resultat vilket annan forskning kan konstatera.

För det andra visar utsnittet att det ofta handlar om många olika aktörer med skilda kunskaper och erfarenheter som påverkar vilka beslut som tas inom socialtjänsten. Det är alltså inte så att socialarbetaren gör bedömningar med stöd i en entydig kunskapsmassa och sedan fattar beslut i avskildhet från andra intressen. Tvärtom är det ofta frågan om konsten att balansera olika mer eller mindre väl underbyggda åsikter och kunskaper mot varandra. Naturligtvis är det tydligt i nätverksarbetet, men även i annat socialt arbete är samspelet mellan olika intressen en väsentlig del. Strategin att bredda beslutsunderlaget till en större grupp av berörda kan ses som en följd av en demokratisk ambition, men den kan också förstås som ett sätt att hantera osäkerhet. När möjligheten till entydiga svar och klara prognoser saknas får aktörernas tyngd, argumentationens styrka och retorikens förmåga att samla deltagarna avgöra hur besluten tas och förankras. Det bästa beslutet är det som får störst stöd bland deltagarna. Samtidigt är socialarbetaren inte utan resurser att påverka besluten. Men dessa möjligheter ligger i första hand inte i hävdandet av en exklusiv kunskap, utan i skickligheten i det praktiska utövandet av en särskild metodik; i sättet att hänvisa till tvingande ramfaktorer, att styra mötesstrukturen, att göra antaganden om vad en insats kan leda till och att berätta om liknande fall et cetera (jämför Svensson, 1998).

Men ramfaktorerna handlar naturligtvis inte enbart om retorik (även om dess specifika funktion under mötet formas retoriskt). I exemplet sägs till och med klart

ut att ekonomiska begränsningar sätter ramarna och politiker och ledning får därför stor och direkt betydelse under mötet⁷. Ekonomiska ramar har inget att göra med om klienten tillgodoses en adekvat insats eller inte. Socialt arbete är alltså en profession med begränsad tillgång till kunskapsstöd i dess kärnverksamhet och som därtill är kringskuren av andra intressen och aktörer i sin möjlighet att fatta självständiga beslut. Man måste därför i stor utsträckning agera strategiskt och förhandla sig fram till beslut, inte konstigt då att en metodik som kan hantera en så komplicerad situation får stort genomslag.

Hoppet rycks undan och återtas

Vi återgår till mötet och den passage i vilken socialsekreteraren markerade att det inte fanns något annat alternativ, åtminstone inte något som socialtjänsten kunde erbjuda. Fadern signalerar tydligt sin irritation. I detta läge gör Mats ett inlägg, som inte alls försöker vända stämningen i gruppen utan som tvärtom ytterligare förstärker känslan av vanmakt.

Socialsekreterare: Får jag klargöra en sak. Vi har ingen möjlighet att erbjuda något annat. Vi har försökt att jobba på olika spår. Man kan tacka nej. Men då har vi inget annat alternativ.

Fader: Men om vi inte har något alternativ har vi inget att tacka nej till.

Mats: Jag upplever att det är en väldigt pressad situation det här, känner jag när jag sitter här. Jag är inte delaktig i det, men jag lyssnar på er. Lite moment 22, den känslan kan jag få. Jag känner att här finns mycket rädsla från många av er. Här är en jättesvår situation. Jag kan ana pappans rädsla, jag känner ju verkligen Mohammeds rädsla. Det som beskrivs det är ju att miljön inte är bra. Det känner man ju automatiskt. Här går då Mohammed i behandling på Södergården som verkar ha varit bra. Polisen beskriver ju stora risker i närområdet, det känner man. Lösningarna finns inte här, det jag känner saknas är mod att tänka annorlunda. Tänka väldigt annorlunda. Jag hör ju att socialtjänsten har ju sina begränsningar och har uttömt alla sina resurser. Så att jag känner mig lite maktlös, jag blir orolig för att det inte finns några lösningar för de brukar jag oftast se. Men jag känner att det jag hoppas ju att mötet vågar fortsätta tänka, alltså våga tänka modigt för det behövs ju verkligen därför här finns ju mycket risker. Jag blir orolig för det. Jag tycker att de här beskrivningarna om med det man läser och hör då är det ju besvärligt alltså. Det brukar ju alltid komma fram bra lösningar, men visst känner jag viss oro inför

---

⁷ Man kan i och för sig diskutera socialarbetarens funktion i förhållande till ekonomiska ramar; ska han/hon våga in dessa redan innan bedömningen om klientens behov görs, eller bör denna bedömning göras självständigt? Människor i svåra livssituationer fordrar ju ofta särskilda ekonomiska satsningar, oavsett om det är fråga om en hjärttransplantation eller som här en institutionsplacering.

framtiden här, men hoppas verkligen att de här sista timmarna ska lösa det här på nåt sätt. Det måste det göra för Mohammeds skull.

Mats sammanfattar det som han vill lyfta fram från mötet så här långt. Han poängterar att utvecklingen för Mohammeds personliga del verkar positiv, men också att det finns stora risker om han kommer tillbaka till Göteborg. Det saknas konstruktiva idéer till lösningar som skulle kunna skänka hoppet tillbaka. Det handlar om att ”tänka väldigt annorlunda”. Efter inlägget tar mötet en paus för fika och för att samtal i mindre konstellationer ska komma till stånd. Jag frågar Mats och Tommy efter mötet om deras syn på den här typen av intervention – är det fråga om en strategi i linje med nätverksmetodens processfaser eller är det uttryck för äkta känslor?

Mats: Jag blev väldigt tryckt då i den stämningen som var. Jag tror att det var ett sätt att förstärka den och jag känner att jag satt med den väldigt mycket och jag måste få ut den på nått sätt och i det kan man ju bli förbannad. (...) Så att det var väl dubbelt att förstärka den känslan men ändå tro på nätverket att tro på deras förmåga liksom att tänka annorlunda. (...) Det är så otraditionellt att tänka så här, för ofta sitter man med sina begränsningar, som socialtjänsten gjorde här, att tänka längre. Men då får vi ju försöka få dom att våga - även om det inte är möjligt så i alla fall att önska.

Under pausen sker också mycket riktigt en hel del smågruppskonfererande. Jag kom bland annat att lyssna till hur polisen kom i samspråk med fadern. Möjligen var det en tillgång i detta sammanhang att inte ha särskild utbildning i behandlingsarbete, för polisen kommunicerade med fadern på ett sätt som lät som ett helt vardagligt samtal omkring tonåringar – som att de behöver positivt stöd och bli sedda på ett bekräftande sätt. Allt sagt på ett så naturligt sätt att det inte såg ut att skapa avstånd dem emellan⁸. Kanske var det underlättande också att samtalet kunde föras i anslutning till samtalsrummet och med en kopp kaffe och smörgås i handen.

Efter pausen delar samtalsledarna in deltagarna i tre grupper. De olika konstellationerna får nu i uppgift att reflektera över mötet så här långt och hur de ser på möjliga lösningar. Alla utom Mohammed är med i en reflektionsgrupp. Samtalen i dessa grupper följde i princip samma mönster. Först konstaterade de med viss beklagan begränsningarna med de lösningar som stod till buds. Det var tydligen till Göteborg han skulle återvända, och han skulle flytta tillbaka inom en månads tid.

---

⁸ För en liknande iakttagelse om hur polisen kan spela en viktig roll i dessa sammanhang se Lappin och Van Deusen (1999).

Därefter lanserades olika resurser som skulle kunna komma Mohammed till del. De som själva förfogade över möjliga resurser föreslog sådana varefter de andra ställde sig bakom. Även fadern och Mohammeds kusin lyfte fram idéer, såsom att Mohammed skulle kunna bo hos kusinen och att det fanns fler i släkten som skulle kunna vara behjälpliga i stödet. Fadern skulle själv hålla kontakt med skolan för att se till att Mohammed kom dit. Ett erbjudande kommer också från en av deltagarna att erbjuda fadern familjesamtal, både för att utveckla kommunikationssätt och för att ge kunskap om hur droger påverkar hela familjen, inte bara den som missbrukar. Detta erbjudande avvisas dock av fadern.

Detta grepp, att låta vissa av deltagarna samtala öppet inför en grupp, är kanske mest förknippat med Tom Andersens arbete med reflekterande team (Andersen, 2003). I flera av de möten jag observerat var dessa team kraftfulla instrument som innebar stora förändringar under mötena. Det är möjligt att just rolltilldelningen är det väsentliga. Deltagarna blir utvalda och satta i en ansvarsfull position med något betydelsefullt att bidra med. De förväntas därmed bidra till mötets fortskridande på ett konstruktivt sätt. Att de talar inför en åhörarskara kan också vara viktigt. Deras uttalanden blir offentliga. I och med att de placerats i en mindre konstellation blir de också mer personliga och då på ett tydligare sätt personligt ansvariga. Det personliga blir offentligt. Från det jag sett ter det sig vara en kraftfull intervention som påverkar de enskilda och gruppen i hög grad. Just denna kraft är viktig att vara medveten om. Jag kommer nedan att ge ett exempel på hur tekniken användes under ett annat möte, och hur det fick till följd att integritetsnära hemligheter blev offentliga. Det kan vara svårt att avgöra vad som bör bli offentligt, liksom att det kan vara svårt att stå emot mötets inre logik som närmast kan uppfattas kräva sådana effekter.

Vardagen pusslas samman

En hel del förslag framkommer efterhand som de olika konstellationerna får tala med varandra inför de andra. Förslagen skrivs upp på ett blädderblock och blir till slut en ganska diger lista. Mohammed är positivt inställd till det mesta, även om han helst skulle vilja vara kvar på behandlingshemmet eller flytta till en väns familj i en annan stad i Sverige.

Tommy: Så Gamlestaden med skyddat boende, helgerna hemma hos kusinen, titta över möjligheten att flytta till annan stad. Det är ditt önskemål. Detta med

öppenvården, Mini Maria och NA, den här kedjan. Är det också något som du ser som en viktig del i fortsättningen?

Mohammed: Ja, det är också en viktig del för att fortsätta som nu.

Tommy: Det här med kontaktperson, hur ser du på det?

Mohammed: Det är helt okej för mig. Det skulle nog vara bra också.

Tommy: Alla vill ju att du ska ha ett väldigt späckat program. Att du ska gå i skola, du ska ha utvecklande sysselsättning, du ska ha en bra fritid, du ska kunna prata med folk så att du utvecklar dig själv. Vad tror du om åtta timmar, tio timmar om dygnet hålla på med saker?

Mohammed: På något sätt så är jag redan van vid det. På behandlingshemmet håller jag på med mycket.

Planeringen blir till ett försök att täcka i princip samtliga av dygnets timmar med olika aktiviteter som skola, behandlingssamtal, gemenskap i NA, skyddat boende, träffa kontaktperson, umgås med släkten och så vidare. På sätt och vis försöker de konstruera en institution i det öppna genom att efterlikna den tydliga kontroll och struktur som möjliggörs där. Man kan undra om någon har möjlighet att sköta ett så späckat schema, åtminstone om man ska kunna smälta sina intryck och få ett sammanhang av det hela. Det skulle nästan krävas att man också tillsatte en samordningsansvarig för schemat. Men i vilket fall är deltagarna i det här läget nöjda, inte minst verkar de nöjda över att Mohammed ger sitt stöd och vill ta emot hjälpen.

För mig verkar det som att den stora oro som deltagarna hade kring Mohammed gjorde att de tog till allt som överhuvudtaget kunde tänkas stötta upp situationen. Det är nu inte ovanligt att socialtjänsten skräddarsyr olika lösningar på hemmaplan genom att lägga samman olika insatser till mer heltäckande paket. Det är dock viktigt att de sys ihop och inte bara adderas samman. Det är i detta fall svårt att se hur det skulle kunna fungera rent praktiskt tidsmässigt, och även sett från behandlingsmässiga aspekter. Olika insatser har olika sätt att arbeta för förändring. Att försöka förändra på flera olika sätt samtidigt leder inte säkert till multiplicerad effekt, det kan också innebära motsägelser och konflikter. För att det ska fungera tillsammans krävs en sammanhållande och länkande kraft, vilket åtminstone så här långt i planeringen saknas.

Välsignelsen

Den sista fasen av mötet har likheter med öppningen i det att man låter ordet gå varvet runt där var och en får säga något, nu om hur de uppfattat mötet och även något ytterligare om de så önskar. Jag skulle vilja beteckna denna rundgång som en form av välsignelse över vad de gemensamt åstadkommit och av deras allians av

goda krafter. Man skulle också kunna säga att om första fasen handlade om att besvärja det kommande mötet, handlar den avslutande om att besvärja framtiden.

Mats: Innan alla går, säg ett ord, eller säg något om mötet.

A: Ett möte som har berört. B: Det är mycket engagemang och det är roligt att se att han är motiverad nu. C: Jag tycker att det känns hoppfullt och att det fortsätter. D: Jag tycker att det har varit jättebra faktiskt. Mohammed vill ta emot hjälpen och att det finns hjälp. E: Det har varit ett bra möte, mycket konkreta förslag och lösningar. Så får vi se här om jag ska utreda den här ansökan från socialtjänsten. Så får vi boka in en tid för studiebesök i januari. F: För min del så är jag jätteglad och jättetacksam att alla kunde ta sig tid att komma och prata om Mohammed och hjälpa oss. G: Tycker också att det var bra. Det fanns många olika viljor när vi kom, men vi har ändå hittat en gemensam. Man får inte alltid det ultimata, men då får man jobba ihop något. H: Jag tycker att det var ett ganska bra möte. Hoppas att Mohammed tänker till. I: Jag tycker att det känns att Mohammed är en fin kille. Det är jätteviktigt av Mohammed att faktiskt sitta här, jag hade varit skraj. J: Jag känner hopp faktiskt. Det har varit ett bra möte.

Mohammed: Jag tycker att det var ett bra möte och är tacksam för alla som kom för att hjälpa till.

Sammanfattande kommentarer

I ovanstående detaljerade utdrag från ett nätverksmöte har jag betonat vad jag sett återkommit i de möten jag observerat, även om det självklart finns vissa variationer och olika tyngdpunkter. Mohammed är självklart en ungdom som tillhör Ung och Tryggs kärngrupp, även om han i sin aktuella livssituation kan vara på väg att finna andra vägar än gängen, drogerna och kriminaliteten. Han hade varit placerad snart ett halvt år på ett behandlingshem och skulle nu återintegreras i Göteborg. På mötet skulle ett eftervårdsstöd byggas upp kring honom. Den största oron bland deltagarna rörde inte Mohammed som person, utan hans gamla umgänge som han skulle komma i kontakt med när han flyttade tillbaka. Det var dock svårt för socialtjänsten att ordna med boende på annat håll. Var då nätverksmötet en form som kunde få deltagarna att enas i ett gemensamt mål, och hur kan man se på gruppens lösningsförslag?

Jag kommer att återkomma till dessa frågor i diskussionskapitlet, varför jag här enbart uppehåller mig vid inledningen till diskussionen. Mötesformen hade en stor potential att skapa en gemensam uppfattning om handlingsstrategi. Det skedde faktiskt en tämligen remarkabel förändring under mötets gång, inte minst i faderns attityd. Inledningsvis kunde han inte säga något positivt överhuvudtaget om sonen,

för att i slutet tala med värme om honom och att han hyste en förhoppning om framtiden. De tvivel som många hade inledningsvis om hur det skulle gå om Mohammed flyttade tillbaka minskade efterhand, och blev påtagligt mindre uttalat under andra delen av mötet. Många ville då istället bidra till den gemensamma planeringen. Det var snarare mångfalden av olika insatserbidandena, än avsaknad av sådana som slog en. Det var som ett smörgåsbord av olika alternativ som dukades upp. En mångfald som tycktes kräva en hel del av kompositionsförmåga för att få delarna att fungera väl tillsammans. Den ram som socialtjänsten hade satt accepterades alltså efterhand, så man fick laga efter läge.

Samtliga verkade också angelägna om att bidra på ett positivt sätt och var måna om att de skulle komma fram till konstruktiva idéer. Det gäller även fadern, trots hans inledande attityd. Hans inledningsposition var problematisk eftersom den bröt mot nätverksmötets logik, och flera av deltagarna menade att fadern visade sonen bristande stöd. Men det är inte konstigt att man som närstående, i synnerhet som förälder, har ambivalenta känslor. Förhoppningar, rädsla, ilska, besvikelse och kärlek blandas med varandra. Dessa olika känslor påverkas av hur man ser på den aktuella situationen och framtidsutsikterna. Snabba attitydbyten är därför helt naturliga. Man kan också betrakta faderns inledningsattityd som en förhandlingsposition, inte som en slutgiltig ståndpunkt. Att betrakta hans attityd som en förhandlingsposition styrks av att han så snabbt förändrade sin attityd när gränserna blev uppenbara. Meningen med att föra in förhandlingsbegreppet är att förtydliga att det finns olika intressen som ska sammanjämkas, inte att känslorna och attityderna skulle vara delar av ett strategiskt spel. Faderns känslor och attityder kan exempelvis både vara uppriktiga och samtidigt del av en förhandling som styrde hur och när de visades allt efterhand som mötet fortskred. Vi har alla ett flertal positioner att tillgå i de flesta situationer, så sådana byten är vare sig konstiga eller ovanliga.

Sammanfattningsvis hade alltså mötesformen en stor kapacitet att skapa en allians och gemensam strategi. Jag skall återkomma till i vilken mån mötesformen i sig skapar en så stor benägenhet att bygga goda allianser att man kan tendera att bortse från hur omfattande problemen kan vara. Med denna inblick i ett nätverksmöte har jag velat ge en bild av hur det kan gå till och vilka faser som är viktiga, och har inte berört hur det senare gick för Mohammed. Kort kan sägas att han flyttade tillbaka till Göteborg. Efter några veckor då det faktiskt verkade fungera bra, blev han upptäckt av några gamla bekanta. De menade att Mohammed var skyldig att ersätta dem för stöldgods som hade försvunnit. Det slutade med en allvarlig händelse där Mohammed blev förföljd till sitt hem och där ganska svårt misshand-

lad. Efter detta flyttade han till ett jourboende, nya svårigheter uppstod som ledde till att han återigen blev institutionsplacerad.

Nätverksmetoden – från deltagarnas perspektiv

Detta avsnitt bygger i huvudsak på Biskopsgårdens nätverkslags arbete. De arbetade dels med nätverksarbete kring enskilda barn, ungdomar och familjer. Men de prövade också metoden för andra grupper, såsom vuxna missbrukare och även arbete med skolklasser. Uppdrag till nätverkslaget beställs i första hand av myndighetsutövande socialsekreterare, men kan också komma från andra aktörer såsom skola. Beställningar internfaktureras. Jag studerade särskilt deras arbete med några av ungdomarna och arbetet med några skolklasser. Här är det alltså frågan om arbete med en bredare målgrupp än ungdomar som begått brott. Ung och Trygg syftar även till utveckling av det förebyggande arbetet och till ökad samverkan. Det är därför intressant att i utvärderingen också reflektera över arbetet i med en större målgrupp.

I kapitlet kommer jag särskilt att lyfta fram resultatet från enkäter och intervjuer, och i viss mån från observationer både av arbetet kring enskilda och i skolklasser. Enkätsvaren kommer i första hand från personer som deltagit i nätverksmöten på grund av sitt yrke eller för att de är elever. Av totalt 223 utskickade enkäter inkom 114. Det var särskilt svårt att få in svar från föräldrarna till barn i skolklasserna. Samtal med föräldrar har i viss utsträckning kunnat ske i samband med mina observationer av nätverksmöten (se metodappendix). Enkätsvaren rör arton uppdrag till nätverkslaget i Biskopsgården. I dessa ärenden har 27 möten hållits. Det var en jämn fördelning mellan pojkar och flickor som var huvudpersoner för mötena, medelåldern var omkring 15 år. I vissa fall var det svårt att urskilja en huvudperson, då det rörde sig om flera barn i en syskonskara eller handlade om hela familjens problematik.

I texten nedan benämns enkäten om nätverksmöten kring enskilda för deltagarenkäten och den som rör arbetet med skolklasser för skolenkäten. Procentangivelserna vid frågor om attityder är avrundade till jämna tiotal.

Situationen innan nätverksmötet

Sju av tio av dem som besvarade deltagarenkäten uppgav att de var mycket eller ganska bekymrade över situationen kring den aktuella personen före nätverksmötet.

Det var i första hand familjeproblem som oroade (60 procent), därefter den unges personliga problem (40 procent), skolsvårigheter (30 procent) och kamratrelationer (20 procent). Mindre än en av tio uttryckte oro för den unges brottslighet. Nätverkslaget i Biskopsgården arbetar alltså med en bredare grupp än enbart Ung och Tryggs kärngrupp.

I skolenkäten fördelade sig svaren olika mellan eleverna och personalen. Medan 30 av 38 elever tyckte att klassen fungerade ganska eller mycket bra i klassen, uppfattade ingen av personalen det så. Två av dessa menade att klassen vare sig fungerade bra eller dåligt, medan tre tyckte att den fungerade ganska dåligt. Lärarna var också till skillnad från eleverna bekymrade över situationen i klassen.

Lika stor andel i båda enkäterna, omkring sex av tio, hade ganska eller mycket positiva förväntningar på nätverksmötena. Något lägre andel av eleverna hade denna förväntan. Sannolikt beror graden av positiv förväntan på om den besvarande har kännedom om metoden innan, och därmed vet vad den innebär.

Nätverksmötet

Uppfattningen av själva nätverksmötet är överlag positiv. Flera betonar vikten av att de som alltför ofta mest får höra kritik och negativa kommentarer, under mötet får lyssna till att det finns en hel del positiva saker med dem. Därtill att de allra flesta av deltagarna till och med har flera positiva saker att framhålla. Dessa positiva omnämningen får en extra tyngd i och med att de nedtecknas tydligt. Ett av de viktigaste syftena med nätverksmöten är ju att samla olika aktörer för att de ska kunna bidra till ett problems lösning. Det är därför viktigt att samtliga får möjlighet att komma till tals. Av svaren att döma verkar mötesformen ha gett deltagarna denna möjlighet att få sin röst hörd och lyssna till andra. Svaren från båda enkäterna i detta avseende är i princip samma. Omkring åtta av tio menade att man fick komma till tals. De flesta, cirka 60 procent, menade också att de fått viktig kunskap från de andra deltagarna. I deltagarenkäten menade hälften att de skapade en samhörighet under möten och i klassenkäten var andelen ännu högre (60 procent). En något större andel, omkring en fjärdedel i klasserna, tyckte att det var svårt att få utrymme för att säga det man ville. Det har sannolikt att göra med det stora antalet deltagare vid dessa möten, då de var omkring 50 stycken.

Mötesledarna uppfattades som kompetenta för sin uppgift. En stor majoritet av deltagarna uppger att de fick stort förtroende för dem. Några kommenterade detta svar:

- Dom var jättetrevliga men jag vet ännu inte vad det gick ut på. (Förälder)
- De agerade professionellt. (Förälder)
- De lyssnade, de styrde upp mötena så att vi höll oss till ämnet, det tog våra åsikter/önsknings på allvar och delegerade saker vi skulle ordna till nästa möte. (Anhörig)
- De kändes trygga i sina roller, de fick alla att känna sig delaktiga – tror jag. (Sjuksköterska BVC)
- Goda lyssnare med ett ”demokratiskt” sinne (lärare)
- Var och en hälsades välkommen på ett mycket gott sätt. De (ledarna) var avslappnade och naturliga med en vänlig och positiv attityd gentemot alla under hela mötet. Mötet genomstråldes av värme och önskan om ”framsteg.” (soc arb)
- Professionella alla kommer till tals, tar ansvar för att leda mötet vidare. (Soc arb)
- Jag tyckte att dom var trevliga och kunde säga vad som helst (elev)
- Mötet var mycket bra men vi blev lite trötta (elev)

De flesta kommenterarna lyfter fram ledarnas lyhördhet och demokratiska arbetsätt. Samtidigt fanns en ordnande struktur som innebar att de kom vidare under mötet. En förälder kommenterar dock att mötesledarna i och för sig var ”jättetrevliga”, men hade inte förstått vad mötet egentligen handlade om. Omkring två tredjedelar är ganska eller mycket positiva i sin övergripande bedömning till nätverkslagets arbete och i det närmaste hela den resterande gruppen har en varken positiv eller negativ uppfattning.

En av de intervjuade, som arbetade för ett fastighetsbolag, fick en mycket positiv uppfattning av det nätverksmöte han deltog i. Trots att det var tydligt och rakt på sak där problemet inte lindades in, lyckades mötesledarna skapa en god och konstruktiv stämning. Han blev samtidigt förvånad över hur mycket resurser som fanns för en enda individ.

(V)ad kommer dom grejorna från, hur mycket kostar det på en gubbe, han är ju inte ensam i världen den här pojken och det kände jag som att det var väldigt mycket krut för en grej, men å andra sidan sett att om det ger resultat snabbt så betalar det sig.

De socialsekreterare jag intervjuade framför samstämmiga synpunkter om sina tankar om nätverksmötet. De känner sig trygga med formen framför allt för att de i så hög grad litar på mötesledarna. Detta gör att de kan överlämna kontrollen till dem, utan att känna att de riskerar att de själva eller de andra deltagarna ska utsättas på ett problematiskt sätt. Tilliten till mötesledarna är alltså det mest framträdande i hur de bedömer formen. Samtidigt lyfter socialsekreterarna liksom många andra fram att det är positivt att många samlas och att de gemensamt får höra samma sak. Det ger en grund för det fortsatta arbetet. Flera kommenterar också den

stora kraft som det kan finnas på ett nätverksmöte. En socialsekreterare berättar om det bästa möte hon upplevt. Det handlade om en familj som under år hade bevarat hemligheten att en av familjemedlemmarna missbrukade. Denna hemlighet avslöjades under nätverksmöten på ett bra sätt. Det fanns en sådan stödjande atmosfär och engagerande deltagare att ett gemensamt arbete kunde påbörjas för att familjen och de enskilda medlemmarna skulle kunna komma vidare.

När man ska sitta själv och avslöja någonting som man på nått sätt har varit med i under så många år så blir det för stort, men om man då är tillsammans i den situationen så är man inte ensam längre utan då är alla enade. Då helt plötsligt händer någonting. Det har lett till att vi kan fortsätta jobba vidare med nätverket som helhet att man tar hjälp av nätverket och har regelbundna möten.

Planeringen

Nätverksmöten har ju som målsättning att föra ett problem mot en lösning, alltså måste någon form av planering komma till stånd. I enkäten efterfrågades hur deltagarna såg på denna. Den största gruppen, såväl i arbetet med klasserna som i de enskilda ärendena, uppfattade att planeringen var bra och tillräcklig, men samtidigt menade omkring en tredjedel att planeringen var otillräcklig. Den planering som faktiskt gjordes uppfattades i och för sig som bra, men man ansåg samtidigt att fler eller andra insatser krävdes eller att en bättre samordning krävdes. Av eleverna var det flera som skrev att man tyckte att de överenskomna reglerna var bra och tydliga: ”Dom gjorde mycket bra regler om hur vi ska uppföra oss”. En av skolpersonalen som tyckte att planeringen var bra, uttryckte samtidigt en farhåga över att den kanske inte skulle fungera i vardagen: ”Planeringen verkar okej, men frågan är ju i praktiken – fungerar den då?”. En sjuksköterska på barnvårdscentralen kommenterar att hon återkommande fick lyfta fram dels barnets perspektiv och dels att man skulle uppmärksamma båda föräldrarna.

Jag fick hela tiden återkomma till barnens behov, de andra utgick ”bara” från de vuxna. Jag fick ofta poängtera att det finns både en mamma och en pappa.

Deltagarnas insatser under mötet värderades relativt högt. Omkring tre fjärdedelar i båda enkäterna menade att man både för egen del och de andra bidragit på ett tillfredsställande sätt. Vidare menade i princip samtliga i deltagarenkäten att de fullföljt sin del av planeringen. Något lägre andel i skolenkäten dock (cirka 70 %) uppgav att planeringen fullföljts. En förälder skriver följande om planeringsproces-

sen: ”Kan inte gilla allas bidrag, men alla ser det från sitt egna barn, så jag accepterar de andras bidrag.”

Planeringen skrivs vanligen ned i slutet av mötet tillsammans med att ansvarsuppgifter klargörs. Den tydlighet som den nedskrivna planeringen gav var viktig för en av familjepedagogerna, som sa:

Att sen gå därifrån och få en läxa, att vi fick ett arbetsmaterial som vi sedan kom tillbaka till, det tycker jag var vinster därifrån. Det var jättebra det vi fick utskrivet, det var en arbetsplan egentligen för hur man ska jobba.

Ett antal kommentarer finns också som är kritiska till att det saknades viktiga personer. Det kunde till exempel handla om att huvudpersonen själv inte närvarade eller att någon av föräldrarna saknades. Men det kunde också handla om att aktörer med rätt att fatta beslut och förhandla inte fanns på plats.

Resurspersonerna saknades eller hade inget ”förhandlingsmandat”. Förespeglningar gjordes, vilka ej infriades

Uppföljningen

Det finns en ambition att uppföljande möten ska arrangeras en tid efter ett nätverksmöte för att kontrollera att planeringen faktiskt har fullföljts och för att kunna justera den. Det är dock ingen regel att uppföljningsmöten hålls. De måste nämligen beställas särskilt av handläggande socialsekreterare.

Det var något större bortfall i enkäten i fråga om hur uppföljningen fungerat, troligen för att vissa inte hade kunskap om hur uppföljningen varit. Svaren fördelade sig jämt i deltagarenkäten mellan dem som menade att uppföljningen varit bra och de som menade att den varit otillräcklig.

Syster, mostrar, hemmet och soc.sek har regelbundna möten kring flickan nu även med blivande familjehem. (Anhörig).

Har inte förekommit (Lärare)

Det vi bestämde har påbörjats = var och en har gjort det den skulle. (Soc sek)

Borde varit bestämt tid för uppföljningsmöte. Gjordes ej. (Soc sek)

En av de intervjuade av skolpersonalen menade att bristen med nätverksarbetet med en av skolklasserna var uppföljningen. Själva mötet var bra eftersom många fick komma till tals. Föräldrar och barn kom tillsammans fram till vilka regler och förhållningssätt som skulle gälla. Det var också en fördel att eleverna inte satt till-

sammans med sina egna föräldrar, de intog en mer ansvarsfull roll då. Situationen i klassen hade dock gått långt åt fel håll innan nätverksmötet och läraren var tröttkörd. Det var då en alltför stor extra uppgift för läraren att själv få ansvara för att hålla i strukturen för uppföljningsarbetet, organisera och tematisera den nybildade arbetsgruppens möten. Nätverkslaget skulle ha vunnit mycket på att finnas med en längre tid i förändringsarbetet. Vid intervjun säger en av socialsekreterarna att det krävs en ordentlig ”konsekvensbeskrivning”.

Konsekvensbeskrivning, annars kan det ju lätt bli så att alla går ifrån mötet och vara jättegglada och nu har vi kommit fram till det här och nu fixar vi det här och så bara plask.

Situationen efter mötet

När man ser till skolenkäten menar omkring hälften att nya resurser tillkommit som borde vara viktiga för att klassen skall fungera bättre. Bland de elever som kommenterar denna fråga återkommer några till att regelsystemet var bra. Någon skriver också att de har börjat att umgås med en klasskamrat man inte tidigare varit tillsammans med. Ytterligare några säger sig dock enbart ha sett små om ens några förändringar. En lärare gör följande kommentar om de positiva förändringarna inledningsvis som snart klingade av: ”De positiva sidorna som man såg strax efter mötet försvann med tiden och efter jullovet var allt ”nästan som vanligt” igen.” En annan av skolpersonalen ger dock en omvänd bild, att förändringarna inte skett snabbt, men borde kunna komma framöver: ”Nej, kan tyvärr inte se någon förändring ännu. Men en process tar ju tid.”

Bland deltagarna i de enskilda mötena är omkring fyra av tio tillfreds med situationen i stort, även om det alltså finns en oro bland flera. Något färre är bekymrade för situationen i familjen efter mötet, omkring 15 procent lägre andel än före. Samtidigt har oron flyttat fokus något. Fler är oroliga för drogproblem (cirka 25 procent), något färre är oroliga för huvudpersonens skolsituation och personliga problem när man jämför uppfattningar om situationen före och efter nätverksmötet.

Man kan tänka sig olika förklaringar till att oron omkring den aktuella personen förändrats. En möjlig tanke är att det under arbetets gång framkommit uppgifter om missbruk som de inte tidigare kände till. I takt med att ungdomarna blir äldre kan man också tänka sig att fler provat droger. Samtidigt uppger flera att samarbetet med familjerna generellt sett ha utvecklats positivt, vilket kan medföra att oron för familjesituationen kan vara något lägre.

Sammanfattande kommentarer

Enkäterna ger en övergripande uppfattning från deltagare på nätverksmöten. Det finns emellertid ett stort bortfall för särskilt föräldrar och ungdomar i enskilda nätverksmöten. Svaren ska därför enbart ses som indikationer och i relation till annan empiri i utvärderingen.

Att fästa uppmärksamhet vid är att det finns en klart positiv uppfattning om nätverksarbetet som mötesform. Deltagarna uppfattar att såväl deras egen som andras röster kommer till tals. Mötesledarna uppfattas som demokratiska och välstrukturerade – professionella är ett ord som återkommer i kommentarerna. Planeringen kring huvudpersonen eller klassen ses på det stora hela som god, men här finns också en relativt stor grupp som uppfattar den som otillräcklig. Det kan röra sig om insatsernas kvantitet, kvalitet som samordningen av dem. Uppföljningen uppfattas på ett likartat sätt, även om den i många fall verkar ha fungerat väl, så finns det klara förbättringsmöjligheter. När det handlar om livssituationen för den enskilde före och en tid efter nätverksmötet kan man i enkäten inte se några entydiga resultat. Oron för situation har snarare ändrat karaktär än minskat eller ökat. Jag kommer att återkomma i slutet av texten till dessa resultat i en övergripande diskussion om metoden och vad som ter sig fungera väl och vad som skulle kunna utvecklas. Utgångspunkten i denna diskussion kommer vara att metoden synes fungera väl som samordning och för att komma fram till gemensamma ståndpunkter, men behöver kompletteras alternativt vidareutvecklas för att också bli en del i en kontinuerlig positiv utvecklingsprocess.

Diskussion

Jag kommer nu att diskutera nätverksmötet som samarbetsform och dess relevans inom Ung och Trygg. Inledningsvis lyfter jag fram vad jag uppfattar som viktiga kännetecken, och poängterar både dess styrka och vilka risker som kan finnas. Därefter vill jag föra in olika sätt att betrakta nätverksarbete i relation till Ung och Trygg och de därmed förknippade utvecklingsmöjligheterna.

Mötesformens kraft

Det första som jag vill lyfta fram är den stora kraft jag uppfattar finns i nätverksmötet. Som ovan exemplifierats i arbetet kring Mohammed så kunde man med hjälp av mötet förena en grupp aktörer som inledningsvis hade tämligen stora skillnader. De delade inte ens utgångspunkten för mötet. När vissa argumenterade för att Mohammed skulle få stanna kvar på behandlingshemmet menade andra att detta var uteslutet och inte något som mötet skulle handla om. Mötet skulle istället handla om vad som skulle ske när han kom hem, inte om. Rätt hanterat ger mötesformens kraft en stor möjlighet att driva ärenden framåt, även i svårlösta situationer. Men, ju kraftfullare en metod är desto större vaksamhet måste man ha för vad som sker i stunden i mötet och vilka möjliga konsekvenser detta kan få efteråt. Det gäller, särskilt för mötesledarna, att ha en parallell *etisk medvetenhet* under arbetet. Innan jag går vidare vill jag markera att detta resonemang inte ska tolkas som en kritik mot mötesformen i sig, utan den riktar sig i första hand mot den demokratiretorik som omger nätverksarbetet och vilka konsekvenserna kan vara om denna retorik ensam får definiera metoden.

Nätverksarbetet framställs ofta som demokratisk i det att den låter olika röster komma till tals och att många delar av nätverket engageras i en lösning. Inte minst tänker man sig att de professionellas bedömningar och beslut lyfts fram i ljuset och diskuteras öppet. Förslag och värderingar från familjen, släkten och vännerna ska få ökad tyngd och många krafter i det naturliga nätverket ska engageras i lösningen.

Det finns dock skäl att granska denna retorik. För det första finns det en mängd strategiska överväganden som görs av mötesledarna som påverkar processen under mötet i hög grad. Dessa strategier varken synliggörs eller görs till allmän reflektion. För det andra, och kanske viktigast, ger själva retoriken i sig upphov till föreställningar som riskerar att dölja sådana mer svårsynliga makttekniker. För det

tredje ger mötesformen upphov till gruppprocesser som kraftfullt påverkar kommunikationen. Jag ska ta dem i tur och ordning, men vill då ge ytterligare ett exempel för att tydliggöra resonemanget.

En flicka i 16-årsåldern var huvudperson för ett nätverksmöte som jag observerade⁹. Enligt socialsekreteraren föranleddes mötet av en allmän och diffus oro omkring flickan och familjen. Det hade kommit in flera polisanmälningar om olika saker och familjen var i återkommande konflikter med ett par av grannarna. I öppningen av mötet menade samtliga deltagare att de såg en stor förändring till det bättre på senare tid och att flickan hade många positiva kvaliteter. Problemet var att grannarna ställde till det för familjen. De kallade barnen vid glåpord när de rörde sig ute i bostadsområdet och polisanmälde dem för olika saker. Föräldrarna hade själva anmält en granne några månader tidigare, men de hade inte fått någon respons på denna anmälan. Efter denna inledning gick mötet på tomgång och det var svårt att förstå varför deltagarna hade samlats över huvud taget. Inte kunde det väl vara för att konstatera att allt såg så mycket bättre ut nu än tidigare? Mötesledarna tyckte att det var svårt att komma framåt och de kunde inte få gruppen att komma in i någon depressionsfas för att de skulle dela uppfattningen om att det fanns några problem över huvud taget. Under pausen bestämde sig därför ledarna för att använda sig av en liten reflektionsgrupp genom att socialsekreteraren och den förste socialsekreteraren placerades tillsammans för att uttrycka sin oro. Mötesledarna inleder:

Det blev ju en hel del oro kring XX, det blev tre ark med oro. Men så känns det som att det hela tiden glider iväg. (...) det finns dom som sagt att ”varför sitter vi här och det borde vara ett möte kring en annan. (...) finns fortfarande oro från socialsekreteraren om sexuellt utnyttjande. (...) det känns som att när någon börjat tala om sin oro så glider det iväg. (...) måste kännas konstigt för XX att lyssna av detta. (...) varit många anmälningar, men ingen rök utan eld – vad är det som ligger och pyr. Det känns inte helt klart. (...) vad är det man slätar över? Idag delar man inte oron på det sätt som vi är vana vid att man gör.

Sedan får socialsekreteraren och förste socialsekreterare sätta sig tillsammans och tala högt med varandra inför de andra.

---

⁹ Denna observation gjordes tillsammans med Lotta Rosander, socialarbetare som själv har mångårig erfarenhet från nätverksarbete.

Soc sek: Jag känner mig frustrerad. Detta mötet speglar precis hur det är. Det har kommit jättemycket oro, men när man pratar om det så finns det inte.

Förste soc sek: Det finns inget att ta på är det så?

Soc sek: Det ligger utanför. Det gör mig orolig för XX har varit utsatt för allvarliga saker. Det jag är orolig för det är att syskonen utsätter sig själva eller utsätts av andra för sexuella övergrepp och att det har skett så sent som under hösten och kanske pågår ännu. (...) Det är jätteviktigt att prata om det. (...) I familjen bagatelliserar man detta. (...) Är det flickorna själva som kommer på det, eller är det någon annan som tjänar pengar på de sexuella tjänsterna som tjejerna utför?

Efter denna dialog blev det en väsentlig skillnad i den känslomässiga intensiteten. Föräldrarna uppfattade sig anklagade för att de inte skulle ha reagerat mot att deras flickor utnyttjats sexuellt. De uppfattade sig också misstänkta för att dra ekonomisk vinning av att flickorna sålde sexuella tjänster. Förtroendet var försvunnet för socialsekreteraren, sade fadern.

Huvudpersonen tog till orda efter att fadern i affekt gått till verbalt angrepp mot socialtjänsten. Hon började berätta om en del händelser hon varit med om. Det handlade i och för sig en del om sexuella handlingar och utnyttjande, men främst om alkohol, droger och kriminalitet. Framförallt längtade hon efter att bli lyssnad på och få känna förtroende för och från andra. När flickan själv började berättade ändrade mötet åter karaktär. Samtliga verkade tagna över vad de hörde och troligen även över vad de inte direkt hörde, men anade och fruktade. Nu kom gruppen samman igen och enade sig omkring det oerhörda. I slutet välsignade samtliga mötet på ett liknande sätt som vid det ovan beskrivna mötet. Den inbjudne läraren tyckte sig exempelvis se att flickan under mötet tagit första steget mot att utmana och ”döda sina troll”.

Jag tar ingen ställning till om det var bra eller inte att denna hemlighet kom fram under mötet. Det viktiga här är att konstatera att mötesformen hade kraften att ta fram det och *hur* det gick till. För att hemligheten skulle uppenbaras användes samma teknik som jag diskuterat tidigare – den offentliga dialogen.

När socialsekreteraren och förste socialsekreterarens reflekterade tillsammans skapades ett stort tryck mot gruppen. De andra hade ingen möjlighet att gå in och avbryta, fråga eller komma med motsägande uppgifter. På det sättet blev oron offentliggjord och för en stund närmast realitetsgjord. Den framstod som riktig och äkta. Ingen rök utan eld, sa man. Hur ska man kunna försvara sig mot det? Föräldrarna fick inför ett slags offentlighet lyssna till att de mycket väl kunde vara ansvariga och i vilket fall fadern misstänkte att deltagarna kunde dra slutsatsen att föräldrarna själva tjänade pengar på döttrarnas beteende. Inte konstigt att han sena-

re artikulerade denna farhåga inför gruppen. Han gjorde det i form av en anklagelse mot socialsekreteraren, för att sedan kunna motsäga den. Samtidigt var ämnet så svårt att lyssna till och uttala sig om bildades en närmast edsvuren allians, när mötesdeltagarna blev invigda i något som uppfattades oerhört. Att sådana rara flickor kunde vara utsatta eller utsätta sig själva för något sådant, väckte hos deltagarna många motstridiga känslor. Av dessa känslor ter sig omsorgskänslan ha varit den starkaste.

Samtidigt som det uppstod meningsutbyten efter den offentliga dialogen, förenades de alltså snart i en ny form av allians. Den som räddade situationen och gjorde det möjligt för gruppen att formas var flickan - huvudpersonen själv. Hon grep in när fadern höll på att förlora ansiktet och berättade om något som utmanade gruppen på ett sådant sätt att ingen kunde värja sig.

Detta är ett exempel på de starka gruppdynamiska processer som kan skapas i denna mötesform. Ett nätverksmöte kan alltså verkligen vara kraftfullt. Denna kraft kommer från en samtalsordning som bygger på grupp- och stämningsskapande interventioner. Deltagarna tilltalas och formas som en (åtminstone tillfällig) allians av goda krafter. De tilldelas en roll i ett kollektiv med ett gemensamt mål – att komma vidare i att hantera ett problem. Denna problemlösning ges en viss form av mötesstrukturens olika faser. Det kan vara mycket svårt för deltagarna att vägra följa med i denna, än svårare att syna dessa faser och hur de faktiskt aktivt skapas under mötet. Att försöka hålla sig utanför gruppen, eller protestera helt igenom mötet, är svårt. Det blir ett brott mot gruppkoden om man inte skulle vilja välsigna alliansen av god vilja.

I de båda exemplen är det också tydligt att de professionella rösterna är särskilt starka. Uppdraget har från början initieras från socialsekreterare. Dessa personer är också särskilt skolade i mötesformen och kan på så sätt samarbeta med mötesledarna för att föra arbetet vidare genom att uttala sig på det sätt som krävs i de olika faserna. Vara positiva inledningsvis, mera oroliga under nästa fas för att sedan bli konstruktiva. När många och ofta välformulerade röster talar på ett liknande sätt skapas också en stark påverkanskraft.

Den etiska vaksamheten bör i denna mening handla om att uppmärksamma tendenser som gör formen till en välorganiserad form för övertalning. Det är exempelvis inte sällan som professionella röster är i majoritet, eller i vilket fall dominerar samtalsordningen. Deras röster är ofta väl samkörda, de vet vad som bör hända och hur de bör uttala sig. I de fall dessa aktörer samlar sig till en gemensam kraft kommer det att vara svårt att stå emot och föra fram alternativa synpunkter. Det finns

också en risk i att olika aktörer enar sig för snabbt för den goda samarbetsandans skull. Nätverksarbete kan vara en god form för närmare samverkan, men då gäller det också att lita på att mötesformen också kan hantera olika meningar och ståndpunkter. Det är viktigt att nätverksmöten kan skapa sådana lösningar som tar hänsyn till och hanterar olika meningar, för att lösningarna ska bli riktigt förankrade och grundande.

Man bör också vara vaksam inför vad som bör hanteras och föras fram i offentligheten. Vissa frågor, som i exemplet om sexuellt utnyttjande/övergrepp, är av så identitetsnära natur att det krävs stor erfarenhet och trygghet hos gruppen av deltagare om de ska ha kapacitet att hantera uppgifterna och att kontrollera processen. I det aktuella fallet uppgav familjen (föräldrar och huvudpersonen) i uppföljande intervjuer att mötet var givande och inte gått över gränsen. Det kan dock vara svårt att balansera möteslogikens ordning i förhållande till sådana etiska överväganden. Möteslogiken kan i det närmaste kräva att deltagarna formas samman och leds mot att offentliggöra, komma in i depressionsfasen för att sedan orientera sig mot lösningar – annars blir det inget ”bra” nätverksmöte. Ibland måste man dock acceptera ”sämre” möten av etiska skäl. Den etiska vaksamheten måste alltså vara ständigt närvarande på grund av att det är lätt att sträva efter att uppnå ett idealt möte i vilket offentliggörandet och den känslomässiga föreningen skapar ett slags katharsisliknande genombrott. Denna känsla kan i stunden fylla en, men kan vara svår att kontrollera till sina följder. Samtidigt är det viktigt att påpeka att sådana genombrott kan vara viktiga och ibland nödvändiga för att människor ska kunna komma vidare från fastlåsta situationer.

Slutsatsen är alltså att den etiska vaksamheten krävs för att nätverksmöten kan vara mycket mer kraftfulla eller kanske framförallt kraftfulla *på annat sätt* än de framställs och uppfattas som. Nätverksmöten handlar nämligen om mycket mer än att många människor kommer till samman för att uttrycka sin åsikt och lyssna till andras - även det är så mötet ofta beskrivs av deltagarna. De professionella interventionsstrategierna och de specifika gruppdynamiska processerna ligger nämligen inte på ytan till allmän betraktelse. Man kan med hjälp av Habermas terminologi varna för att man med metoden riskerar att systemet koloniserar livsvärlden på ett dolt och raffinerat sätt. I bästa fall kan metoden innebära att man inom systemet hämtar inspiration från andra, möjligen mer livsvärldsorienterade, problemlösningssätt. Förutsättningen menar jag är att vara medveten om att nätverksarbetet trots allt är problemlösningar inom systemet.

Behovet av hopp och tro

Som framgått tidigare i texten menar jag att nätverksmöten kan bidra till att skapa hopp och tillförsikt inför framtiden, åtminstone under mötet. Deltagarna upplever att det finns många som vill dela ett ansvar och sträva mot samma mål. Jag vill dröja något vid betydelsen av att känna hopp inför framtiden, det behöver nämligen inte alltid ha att göra med att situationen rent objektivt ser särskilt bra ut, eller att den har förändrats på något påtagligt positivt sätt. Hopp är med andra ord inte följden av en rationell bedömning. Det handlar mycket om ett syn- och förståelsesätt genom vilket man väljer att tolka en situation på ett så positivt sätt som möjligt. Det viktiga är att sådana tolkningsmönster kan bli till självuppfyllande profetior. För många och i helt vardagligt vanliga situationer kan sådana sätt att förstå sin tillvaro göra att livet uppfattas lite mer positivt. Man utstrålar kanske mer tillförsikt och kan få lättare att skapa positiva sociala relationer och möten med andra. För andra som lever under svåra omständigheter, kan sådana tolkningsmönster närmast liknas vid ett självbedrägeri i överlevnadens tjänst. Det är en av de viktiga skyddsfaktorerna som kan bidra till förståelsen varför det går bättre för vissa än för andra, trots liknande förutsättningar (Claezon, 1996; Lagerberg & Sundelin, 2000).

Det finns också forskning om läkandeprocesser som bland annat betonar hoppets betydelse, men som också lyfter fram andra aspekter av det som nätverksarbete bygger på. Frank och Frank (1991) som studerat vilka faktorer som är viktiga för effektiva läkandeprocesser menar att tre faktorer är särskilt viktiga. Den första faktorn är inrättandet av hopp (installation of hope) som sker genom att namnge ett problem och göra det förståeligt i den aktuella kontexten. Den andra är känslomässig engagemang/upphetsning (emotional arousal) i vilket användande av dynamiska läkandetekniker och skapandet av katharis, hopp och tillit kan vara viktiga komponenter. Den tredje är en känsla av kontroll och bemästrande från klientens sida i förhållande till problemet. Stanley Kripner (2005) menar att man med detta sätt att förstå läkandeprocesser kan se likheter mellan traditionella kulturer och moderna. Det är lätt att känna igen att nätverksmöten när man ser till dessa komponenter, även om denna metod sker under begränsad tid. Det handlar om att skapa hopp om att förändring är möjlig, att konstruera en gemensam förståelse för vad som är problemet och sedan finna fram till lösningar som är förankrade i hur deltagarna tänker i alliansen så att de upplever att problemet är hanterbart.

Att ansvara för barn och att ge ungdomar möjlighet att utvecklas och få en plats är ett djupt liggande ansvar för vuxengenerationen. Den osäkerhet som finns i hur en ungdom i riskzon ska utvecklas ger inte sällan upphov till mångahanda känslor,

hos olika personer och i olika situationer. Vissa kan känna sig vanmäktiga och uppleva frustration. Andra spekulerar över vilka faror som finns och blir rädda. Ibland dominerar viljan till omhändertagande för att skydda den unge, ibland är det motsatta, alltså avståndstagandet, tydligare. Alltefter om människor kan hysa hopp och tillförsikt eller tolkar framtiden som mörk kan deras agerande pendla mellan bli-av-med eller bli-allt-för beteenden (Forkby, 2001).

Jag menar att nätverksarbetet kan ha en stor betydelse för att skapa hopp inför framtiden. Det kan i bästa fall konstruera ett hoppets allians som konkretiserar hur viktiga personer kan bidra till att framtiden görs mer möjlig för en utsatt person. Att skapa hopp är i synnerhet viktigt i arbetet med ungdomar där det ofta finns ett stort underskott på framtidstro. Samtidigt finns det en risk att det hopp som installeras under mötet blir alltför bräckligt. Då många av deltagarna på nätverksmöten är besjälade av ett socialt engagemang kan de vilja så väl att de riskerar att skapa ett hopp från intet. Som vi sett är nätverksmetoden kraftfull i att skapa sådana grupprocesser i vilket gemensamma positiva attityder skapas. Det gäller då att vara vaksam på att dessa åtminstone har en möjlighet att realiseras. Annars blir det hopp som tänts inte en möjlig vision, utan bara en bräcklig illusion. Att tända hoppet är oerhört viktigt, men det är också viktigt att tända det på ett sätt som faktiskt har en rimlig chans att överleva. Om man åter tar stöd i idén om den etiska vaksamheten så skulle den också innefatta att de lösningsförslag som skapas också tillåts utsättas för någon form av kritisk granskning. Det handlar också om att våga pröva lösningarna kritiskt; hur syr man exempelvis ihop fungerande lösningar och inte bara lägger samman med idén att ”att möjligt är möjligt” och ”ju mer desto bättre”?

Mötesledaren har en central roll i att skapa struktur och en sådan stämning att hopp faktiskt kan installeras. Jag uppmanade ovan till etisk vaksamhet inför de krafter som kan sättas i rörelse under ett nätverksmöte. Uppmaningen handlar dock inte att mötesledaren ska börja tvivla över metodens möjligheter. Det är tvärtom viktigt att tro på den metod man arbetar med. Man skulle kunna säga att det handlar om att *övertyga* de berörda, inte *övertala* dem. Om en person kan uppfatta en förändringsstrategi är övertygande tänds också lättare hopp och tilltro om att livet kan vara annorlunda (jämför Wampold, 2001). En övertygelse underlättas av att ledaren utstrålar tilltro till förändringsstrategin, att klientens röst blir hörd och att insatser anpassas till just honom eller henne samt att det blir reella bevis för att strategin håller, exempelvis genom att nätverket verkligen börjar engagera sig på ett nytt sätt.

En förhandlingsordning

Nätverksarbete är inbäddat i en ideologisk retorik. Jag har försökt att argumentera mot vissa delar av den, särskilt idén om att metoden per automatik eller på något självklart sätt skulle vara en demokratisk metod. I analysen av det inledande mötet och i en del enkätsvaren lyfter jag fram ett alternativt sätt att se på mötesformen - som en form av förhandling. I en förhandling möts olika aktörer med delvis skilda intressen. De försöker med olika medel få igenom sina önskemål mot så liten egen kostnad som möjligt, i vilket fall vill de att den egna insatsen ska motsvaras av andras.

Poängen med att betrakta mötesformen som ett slags förhandling är att det öppnar upp för nya frågor. Det kan handla om att ställa frågor som: betraktat som en förhandling – hur positionerar sig de olika aktörerna för att lyckas få igenom sina intressen? Bör man som mötesledare försöka stärka någons förhandlingsposition? Vilket förhandlingsmandat bör finnas under mötet för att nå ett gott resultat?

Förhandlingsbegreppet står heller inte i motsats till demokratiaspekter – tvärtom. Viktigt för att utveckla den demokratiska idén är att kunna se hur makten är fördelad och vilka maktstrategier som används för att stärka olika förhandlingspositioner. Det handlar alltså om att lyfta fram flera alternativ att betrakta nätverksarbete på än att olika deltagare samlas för att komma fram till bästa möjliga lösning. I vissa möten kan denna förhandlingsordning vara mycket framträdande, i andra mindre.

Kontinuerligt nätverksarbete

Avslutningsvis vill jag komma till vad jag ändå ser som den viktigaste utvecklingsmöjligheten för nätverksarbetet inom Ung och Trygg. Jag menar att metoden har kapacitet att samla olika aktörer och skapa gemensamma strategier. Den innehåller vidare en möjlighet att skapa hopp, bredare problemförståelse och förankring hos deltagarna för olika lösningsförslag. Men, det framkommer samtidigt i undersökningen, att situationen för enskilda eller skolklasser inte förändrats på något påtagligt sätt efter nätverksmötet. Jag kan se två sätt att bemöta detta.

Det första och enklaste är att säga att nätverksmetoden, i den tappning som jag studerat, ska förstås som en mötesform för mobilisering. Om då de handlingsplaner som skapas inte fungerar eller om resultatet uteblir är i så fall inte nätverksmetodens problem. Det är istället ett problem för nätverkets bristande resurser, den enskildes tillkortakommanden eller andra verksamheters bristande meto-

der. Det är alltså bristande förmåga hos lärare, föräldrar, socialsekreterare med flera om inte förhoppningarna uppfylls. Ett annat sätt att betrakta nätverksmetoden är att säga att visserligen syftar den till att få olika deltagare att samla sina resurser, men målet är ju självklart att åstadkomma positiva förändringar för ungdomarna (eller vilken målgruppen må vara). Jag menar att man bör kunna sikta på det andra sättet att se på metoden. Det är visserligen positivt att det kan vara en kraftfull mötesform, men viktigare är att se om den kan vara ett led till att skapa positiva förändringar. Med detta synsätt borde det vara rimligt att utveckla flera sätt som fångar upp nätverksmötet – helst ett lika kraftfullt vardagsarbete.

En ambition skulle kunna vara att utveckla mer av kontinuerligt kvalificerat nätverksarbete i vilket nätverksmötena är en del av en process. En idé kan vara att en person utses på nätverksmötena för att följa upp handlingsplaner, signalera om de inte följs, initiera nya möten med mera. Denna person skulle kunna vara handläggande socialsekreterare, men jag föreställer mig att det skulle vara en ännu större vinst om det skulle kunna vara en central person i det naturliga nätverket, en så kallad Nexus-person. Denne skulle kunna få viss handledning och stöd från de utbildade nätverksterapeuterna.

Det finns exempel på liknande ansatser som avser att etablera så omfattande stöd i närmiljön att de även kan fungera som alternativ till institutionsvård. En av benämningarna är ”wraparound”, som det finns en hel del erfarenheter och även forskningsstöd för (Burns m.fl., 2000; Walker & Schuttte, 2004)¹⁰. Ansatsen kopplar ihop teori och erfarenheter från den sociala barnvården såväl från Europa som från USA och Canada. I en kartläggning från 1998 konstaterades att upp emot 200 000 ungdomar i USA tillsammans med deras familjer delaktiga i wraparound (Faw, 1999). Metoden, eller snarare den metodiska ramen, syftar till att upprätta ett omsorgssystem i närmiljön omkring barn och unga med känslomässiga och beteendemässiga svårigheter. Viktigt är att familjens röst ges särskild vikt och att krafter i lika delar från det naturliga och det offentliga nätverket samordnas. Ett tvärprofessionellt team ansvarar för samordningen. Olika metoder används för olika situationer, i en situation är familjerådslag bra, i en annan strukturerade nätverksmöten och i en tredje någon form av konfliktråd – alltsammans sammankopplat av kontinuerligt mullvadsarbete för att gräva och upprätta kanaler mellan olika aktörer.

---

¹⁰ Det finns en hel del material på Internet om metoden, se exempelvis www.paperboat.com.

Det finns en del intressant forskning som pekar mot denna inriktning. Jag tänker då bland annat på Seikkulas arbeten med psykospatienter som bygger på omedelbart stöd, täta möten och stark mobilisering samt en särskild form för att skapa förståelseinriktade dialoger (Seikkula, 1996, 2003). Men det är också intressant att lyfta fram vad den bedömargrupp som studerade MST för Campell collaborations nordiska enhet skrev:

It is important to recognize that there may be real limits to the kinds of outcomes that can be achieved with short-term, individual- and family-focused interventions, no matter how well-designed and well-intentioned these interventions are. Perhaps more robust, longer-lasting interventions and/or more consistent economic, educational, medical, and therapeutic supports for youth and families are needed to achieve lasting improvement in youth and family functioning. (Littell et al., 2005, s. 25)

Det borde i vilket fall vara en självklarhet att nätverkslagen får möjlighet att delta i och ansvara för en påbörjad process under så lång tid att den inte självdör innan den kommit igång. Det gäller särskilt arbetet med skolklasserna, det fanns flera svar som påpekade att det skulle ha behövts denna typ av uppföljande möten. Det kan ibland vara så att ett enskilt möte skapar så stora positiva förändringar och förnyat ansvarstagande att fler möten inte krävs. Men varför ska man chansna på det? Det är ofta lätt, och det känns mer tvingande att vilja bli delaktig och vara en positiv kraft i det speciella sammanhang ett nätverksmöte är, än i vardagen. Det är helt enkelt förspilld energi att lägga mycket resurser på mobilisering och initiering av processer för att sedan lämna över till dem som satt med problemet från början, utan att ge dem tillräckligt stöd för hur de ska kunna ansvara för processen själva. Nätverkslaget har en annan ingång till situationer och förfogar även över kraftfulla metoder i ett förändringsarbete. När man väl går in och påbörjar ett arbete är det viktigt att vara med till dess att det lokala systemet faktiskt är självbärande, inte bara till den punkt då de "borde" vara det. Härmed inte sagt att nätverkslag ska ta över arbetet från någon annan. När det handlar om arbetet med skolklasser kan det handla om att finnas med i några av de uppföljande mötena och ge stöd åt arbetsgrupperna så att de kommer igång för att sedan lämna över. I arbetet med de enskilda kan det handla om att uppföljningsmötena bör vara obligatoriska i de flesta fallen. Här kan man också tänka sig att man utvecklar någon form av stöd åt de särskilt utsedda nätverksarbetarna eller nexus-personerna.

Så mina slutsatser i denna del är alltså: gärna nätverksmöten men allra helst i kombination med ett mer utvecklat kontinuerligt nätverksarbete!

Metod och material

Studien bygger på tre empiriska underlag: enkäter, intervjuer och observationer. Tanken var att söka förståelse för nätverksarbetet från olika perspektiv och att använda dessa för att kunna ge en mer allsidig och trovärdig bild. Var och en av angreppssätten har sin styrka och svaghet. Användandet av flera metoder syftar till att kompensera för svagheter. Men det handlar också om att få de olika metoderna att komplettera varandra eftersom de ger upphov till olika former av kunskap.

Styrkan med enkäter är att man kan nå ut till en större grupp och på så sätt få en mer representativ bild. Vissa menar också att enkäter inte utsätts i så hög grad för forskareffekter då den besvaras enskilt. Samtidigt finns det en rad svårigheter med att konstruera enkäter, inte minst i att formulera klara och entydiga frågor (Trost, 1994). Det är vidare omöjligt att följa upp frågeställningar med följdfrågor för att fördjupa kunskapen och förtydliga.

Kvalitativa intervjuer ger större möjligheter att anpassa frågorna till den intervjuades erfarenheter och förståelse (Gubrium & Holstein, 2003; Kvale, 1997). Man kan då kontrollera vad och hur personen har uppfattat en frågeställning. Kvale menar att sådana intervjuer syftar till att skapa förståelse för den intervjuades livsvärld och meningsförståelse. Svagheterna ligger dock i att antalet intervjuade ofta är begränsat och att de i så hög grad påverkas av den särskilda samspelssituation som forskaren och den intervjuade gemensamt skapar. Det är inte heller självklart att man får en trovärdig bild av vad som sker i verkligheten utanför intervjun, alldeles oavsett hur djup den är. En intervju påverkas av sådant som att den intervjuade kan vilja framställa sig själv eller sin verksamhet i god dager, eller att man svarar enligt gängse sätt att tala om ett visst förhållande.

Observationer används ofta för att söka sådan kunskap som inte ligger tillgänglig på ytan (Adler & Adler, 1998; Fangen, 2004). Det kan också handla om att söka sådan kunskap som fodrar ett visst perspektiv, må det vara teoretiskt eller annat. Det är exempelvis inte alldeles enkelt att fråga personer hur de positionerar sig för att åstadkomma saker, då man inte alltid är fullt medveten om detta, i vilket fall inte i artikulera form. Det finns självklart också många svårigheter förknippade med observationer. De är i hög grad beroende av den aktuella forskarens blick och förståelsesätt, observationer tar avsevärd tid i anspråk och det är ofta ett avancerat

arbete att verkligen kunna lyfta fram och ge namn åt processer som artikulerar vardagligheten på ett nytt och intressant sätt.

Material

Två nätverkslag är utgångspunkten för studien, Biskopsgården och Centrum. Dessa bedömdes ha den mest utvecklade verksamheten när studien inleddes. Centrumlaget har funnits under längst tid, i mer än tio år, Biskopsgårdens lag startade i några år in på tjugo hundra talet. Enkäter har enbart använts vid studien av Biskopsgårdens lag medan observationer och intervjuer har använts för båda lagen.

Tre enkäter utarbetades. En som tillsändes deltagare vid nätverksmöten, en enbart riktad till den person som föranledde möten och en som sändes till deltagare vid arbetet med skolklasser. I huvudsak innehöll enkäterna fasta svarsalternativ. 147 enkäter sändes ut till deltagare på traditionella nätverksmöten och 76 till respektive barn, föräldrar och skolpersonal. Sammantaget för samtliga enkäter ligger svarsfrekvensen på drygt 50 procent. Högst bland eleverna vilket förklaras av att de fyllde i enkäten gemensamt i klassrummet, därefter personalgrupper och betydligt lägre bland föräldrar, släkt och övriga anhöriga deltagare på nätverksmöten. På grund av det stora bortfallet redovisas enbart enkätens tydligaste resultat och då enbart användas som en indikation som relateras till annat material. När det gäller eleverna måste man också ta i beräkning att de är ovana vid denna form av undersökning. Personalgruppernas svar har dock även de lägre bortfall, och man kan utgå från att de förstod enkätens frågeställningar.

Nio intervjuer har hållits med deltagare på nätverksmöten. Urvalet av personer har skett i dialog med nätverkslaget i Biskopsgården. Syftet var att täcka in de olika deltagarnas perspektiv med avseende på om de var anhöriga och vilken yrkestillhörighet de hade. En intervju mall har använts som stöd. Intervjuerna har spelats in och skrivits ut ordagrant.

Åtta nätverksmöten rörande sex ungdomar och ett nätverksmöte och ett förmöte med en skolklass har observerats. Under observationerna satt jag tyst och antecknade vilka teman som togs upp. Särskilt fokus lades vid att försöka identifiera mötets övergripande struktur, olika vändpunkter och hur deltagarnas identitet och positioner förhandlades¹¹. Mötena registrerades även genom ljudupptagning.

---

¹¹ I studien av ett (1) nätverksarbete, vilket innebar två observationer och två intervjuer, samarbetade jag med Lotta Rosander som använde materialet till en examensuppgift för en utbildning i systemiskt arbete.

Referenser

- Adler, P. A. & Adler, P. (1998). Observational techniques. I N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (red.), *Collecting and interpreting qualitative data* (sid. 79 - 109). London: Sage.
- Andersen, T. (2003). *Reflekterande processer: Samtal och samtal om samtalen* (4., utök. uppl. / ed.). Stockholm: Mareld.
- Anderson, H. & Goolishian, H. (1992). *Från påverkan till medverkan*. Stockholm: Mareld.
- Andersson, B. & Bjerkman, A. (1999). *Mellan myndighet och familj: En kvalitativ undersökning av familjerådslag i sverige*. Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten Socialtjänstförvaltningen.
- Andersson, G. (2002). Utvecklingsekologi och sociala problem. I A. Meeuwisse & H. Swärd (red.), *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Andreassen, T. (2003). *Institutionsbehandling av ungdomar. Vad säger forskningen?* Stockholm: Gothia.
- Andresen, R., Andersson, S., Berglund, S.-A. & Söderlind, S. (2002). *Sociala nätverk, grupper och organisationer: Praktiskt arbete och teoretisk reflexion*. Stockholm: Natur och kultur.
- Beronius, M. (1986). *Den disciplinära maktens organisering. Om makt och arbetsorganisation*. Akad.avh. Lund: Arkiv.
- Beronius, M. (1994). *Bidrag till de sociala undersökningarnas historia - eller till den vetenskapliggjorda moralens genealogi*. Stockholm; Stehag: B. Östlings bokförl. Symposium.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, Mass.: Harvard Univ. Press.
- Burns, B. J., Schoenwald, S. K., Burchard, J., Faw, L. & Santos, A. B. (2000). Comprehensive community-based interventions for youth with severe emotional disorders: Multisystemic therapy and the wraparound process. *Journal of Child and Family Studies*, 9(3), 293-314.
- Börjesson, M. & Palmblad, E. (red.). (2003). *Problembarnets århundrade*. Lund: Studentlitteratur.
- Chambon, A., Irving, A. & Epstein, L. (red.). (1999). *Reading foucault for social work*. New York: Columbia University press.
- Claezon, I. (1996). *Mot alla odds: Barn till narkotikamissbrukare berättar om sin uppväxt*. Stockholm: Mareld.
- Dominelli, L. (1999). *Community approaches to child welfare: International perspectives*. Aldershot: Ashgate.
- Egelund, M. & Friese, P. (1991). *Mennesker mødes: Netværksterapi i arbejdet med børn og familier*. København: Akademisk forlag.
- Erkers, M. & Nyberg, E. (2001). *Familjerådslag i Norden: Erfarenheter från fält och forskning*. Tullinge: FoU Södertörn.
- Etzioni, A. (1995). *Spirit of community: Rights, responsibilities and the communitarian agenda*: Fontana.
- Fangen, K. (2004). *Deltagande observation*. Malmö: Liber.
- Faw, L. (1999). The state wraparound survey. I B. J. Burns & S. K. Goldman (red.), *Promising practices in wraparound for children with serious emotional disturbances and their families*. (sid. 61-66). Washington: Center for effective collaboration and practice, American Institutes for research.

- Forkby, T. (2001). *Från kulturkrock till minibråkrati*. (FoU rapport No. 6:2001). Göteborg: FoU i Väst.
- Forkby, T. & Larsen, T. (2005). *Katalysatormodellen i brottspreventiv samverkan. Utvärdering av ung och trygg i göteborgs första fas*. (FoU-rapport No. 9:2005). Göteborg: FoU i Väst.
- Forsberg, E., Hagquist, C. & Starrin, B. (1997). *Frigörande kraft: Empowerment som modell i skola, omsorg och arbetsliv*. Stockholm: Gothia.
- Forsberg, G. & Wallmark, J. (2002). *Nätverksboken: Om mötets möjligheter* (2., bearb. och utök. uppl. ed.). Stockholm: Liber.
- Foucault, M. (1980). *Sexualitetens historia. I. Viljan att veta*. Stockholm: Gidlunds.
- Frank, J. D. & Frank, J. B. (1991). *Persuasion and healing* (3rd ed.). Baltimore: John Hopkins University Press.
- Goffman, E. (1959/1990). *The presentation of self in everyday life*. London: Penguin books.
- Goffman, E. (1967). *Interaction ritual on face to face behaviour*. New York: Allen Lane.
- Gubrium, J. F. & Holstein, J. A. (2003). *Inside interviewing: New lenses, new concerns*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Habermas, J. (1988). *Kommunikativt handlande*. Göteborg: Daidalos.
- Habermas, J. (1995). *Diskurs, rätt och demokrati*. Göteborg: Daidalos.
- Hall, C., Sarangi, S. & Slembrouck, S. (1997). Moral construction in social work discourse. I B.-L. Gunnarsson, P. Linell & B. Nordberg (red.), *The construction of professional discourse* (sid. 265 - 291). London: Longman.
- Hansson, K. & Hedenbro, M. (2001). *Familjebehandling på goda grunder: En forskningsbaserad översikt*. Stockholm: Gothia: Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS).
- Harré, R. & Langenhove, L. v. (1999). *Positioning theory*. Oxford: Blackwell.
- Hasenfeld, Y. (1983). *Human service organizations*. Englewoods Cliffss: Prentice Hall.
- Heino, T. & Bergström, M. (2001). *Familjerådslag, den nya metoden inom socialt arbete*. Helsingfors: Stakes.
- Henggeler, S. W. (1998). *Multisystemic treatment of antisocial behavior in children and adolescents*. New York: Guilford Press.
- Hydén, L.-C. (1993). Det sociala misslyckandet som berättelse. Att återställa den moraliska ordningen. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1(3), 194 - 207.
- Johansson, J. (2004). *Rekrytering till kriminella gäng*. Göteborg: KUT. Polismyndigheten i Västra Götaland.
- Järvinen, M. (2003). Hjälpens universum - ett makperspektiv på mötet mellan klient och system. I A. Meeuwisse & H. Swärd (red.), *Perspektiv på sociala problem*. (sid. 253 - 273). Stockholm: Natur och kultur.
- Klefbeck, J. & Ogden, T. (2003). *Barn och nätverk: Ekologiskt perspektiv på barns utveckling och nätverksterapeutiska metoder i behandlingsarbete med barn*. Stockholm: Liber.
- Kripner, S. (2005). The impact of allopathic biomedicine on traditional healing systems, *The World Congress of Ethnomedicine*. München, Tyskland.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lagerberg, D. & Sundelin, C. (2000). *Risk och prognos i socialt arbete med barn. Forskningsmetoder och resultat*. Stockholm: Gothia.
- Lappin J. & Van Deusen J. (1999). Humanizing the Impossible Case – Engaging the Power of a Family-larger Systems Intervention. I R. Simon, L. Markowitz, C. Barrilleaux & B. Topping (red.), *The art of psychotherapy. Case studies from the family therapy networker*: Wiley.

- Littell, L., Popa, M. & Forsythe, B. (2005). *Multisystemic therapy for social emotional and behavioural problems in youth aged 10 - 17* (No. 05:01). Köpenhamn: Nordic Campbell Center.
- Lupton, C. & Nixon, P. (1999). *Empowering practice? A critical appraisal of the family group conference approach*. Bristol: Policy.
- Marková, I. & Foppa, K. (1991). *Asymmetries in dialogue*. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.
- Ogden, T. & Amlund Hagen, K. (2004). Multisystemic treatment of adolescent in Norway: Replication of clinical outcomes outside the U.S. *Journal of Child and Adolescent Psychiatry*, 34, 764-771.
- Parton, N. (1999). Reconfiguring child welfare practices: Risk, advanced liberalism, and the government of freedom. I A. S. Chambon, A. Irving & L. Epstein (red.), *Reading Foucault for social work* (sid. 101 - 132). New York: Columbia University Press.
- Rappaport, J. (1981). In praise of paradox: A social policy of empowerment and prevention. *American Journal of Community Psychology*, 9.
- Rappaport, J. (1987). Terms of empowerment. *American Journal of Community Psychology*, 15.
- Seikkula, J. (1991). *When the family and the hospital get coupled: A research on the boundary system*. Akad avh, Jyväskylä universitet, Jyväskylä.
- Seikkula, J. (1996). *Öppna samtal: Från monolog till levande dialog i sociala nätverk*. Stockholm: Mareld.
- Seikkula, J. (2003). Nätverket ökar resurserna vid psykosbehandling. *Nor läkarfören*, 23(123), 3419-3421.
- Socialstyrelsen & Forkby, T. (2006). Öppenvårdens former. En nationell kartläggning av öppna insatser i socialtjänstens barn- och ungdomsvård: Socialstyrelsen.
- Speck, R. V. & Attneave, C. L. (1973). *Family networks* (1. ed.). New York: Pantheon Books.
- Sundell, K. (2002). *Familjerådslag i Sverige: Socialtjänstens fortsatta insatser till barn och föräldrar*. Stockholm: Forsknings- och Utvecklingsenheten Stockholms stad.
- Sundell, K. & Hæggman, U. (1999). *Familjerådslag i Sverige: En utvärdering av svenska kommunförbundets försöksverksamhet*. Stockholm: Forsknings- och Utvecklingsenheten Stockholms stad.
- Sundell, K., Hansson, K., Löfholm, C. A., Olsson, T., Gustle, L.-H. & Kadesjö, C. (2006). *Multisystemisk terapi för ungdomar med allvarliga beteendeproblem. Resultat efter sex månader*.
- Svedhem, L. (1985). *Nätverksterapi: Teori och praktik*. Stockholm: Carlsson.
- Svedhem, L. (1991). *Socialt nätverk och beteendeproblem i skolan hos 11 - 13-åringar*. Stockholm: Carlssons bokförlag.
- Svensson, L. G. (1998). *Professionalism och politisk decentralisering: En sociologisk studie av skolan och socialtjänsten i en kommunaldelsreform*. Göteborg: Univ. Sociologiska institutionen.
- Trost, J. (1994). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.
- Walker, J. S. & Schutte, K. M. (2004). Practice and process in wraparound teamwork. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 12(3), 182-192.
- Wampold, B. E. (2001). *The great psychotherapy debate: Models, methods, and findings*. Mahwah, N.J.: L. Erlbaum Associates.
- White, M. (1995). *Nya vägar inom den systemiska terapin* (2. uppl. ed.). Stockholm: Mareld.
- Öhlund, T. (1997). *Normaliseringspraktiker i det moderna samhället*. Akad avh, Umeå universitet, Umeå.

